

Egy kihallgató szemszögéből – Hozzátartozók közötti vallomásmegtagadási jog az új Be. tükrében¹

Bevezetés

„Az igazság feltárása abban az esetben, ha összeütközik más értékkel, nem mindig kap prioritást.”²

Jelen dolgozat témájaként fogalmazható meg az alapjogként korábban az 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: régi Be.) nevesített önvád-ra kötelezés tilalmából levezethető azon jog vizsgálata, amely alapján egyes esetekben a büntetőeljárás során a vallomás megtagadható. Ez az alapjog megilleti a terheltet³ és a tanút is.

Az alapjog mindazon személyek körében vizsgálandó, akik vallomással (esetenként igazmondási kötelezettséggel terhelt) magukat vagy hozzátartozójukat bűncselekmény elkövetésével vádolnák.⁴ A tanú vallomástételi tilalmak tehát jelen alapjog mentén nem vizsgálandóak, hiszen a régi Be.,⁵ valamint a 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) is valamilyen kötelezettség alapján állít fel egy objektív tilalmi rendszert. A vallomástételi tilalommal terhelt személyek tehát nem dönthetnek arról, hogy vallomást tesznek-e vagy sem. Felmentés hiányában ugyanis a vallomástétel megtagadására, míg megléte esetén vallomástételre köteles a tanú.

¹ A tanulmány a Rendőrség Tudományos Tanácsa 2018. évi pályázatán első helyezést elért pályamű szerkesztett változata.

² FÖLDESI, 2013 481.o.

³ Régi Be. 117.§ (2) bek.; Be. 185.§ (1) bek. a) pont

⁴ Mint ahogyan azt látni fogjuk, ez azért nem teljesen helyes megfogalmazás. A tanú ugyanis csak az egyes kérdésekre történő válaszadást tagadhatja meg akkor, ha önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolná.

⁵ Régi Be. 81.§, Be. 170.§

A vallomás megtagadásának joga pedig már elnevezéséből adódóan is egy jogosultság, amely a tilalmi rendszerrel ellentétben mérlegelésen, emberi érzelmeken és döntésen alapul.⁶ Ennél fogva vizsgálata és szabályozása is bonyolultabb lehet a jogalkalmazók számára.

A vallomástételi akadályrendszeren a Be. némileg változtatott. A 2017.évi CX. törvény hatályba lépésével a szabályozás egyes részei álláspontom szerint világosabbak lettek, ami a joggyakorlat szempontjából egy lényeges könnyítést jelent. Ugyanakkor a törvény más részein a jogalkotó ez alkalommal sem fogalmaz tisztán, amely miatt a figyelmeztetések egy séges alkalmazásának hiánya bizonytalanságot okoz a jogalkalmazók számára.

Az 1998. évi XIX. törvény 81-82.§-ában a jogalkotó abszolút és relatív akadályokat különböztetett meg, ugyanis mindkét esetben a tanúvallomás megtételének valamilyen akadály volt. Abszolút akadályról akkor beszélhetünk, ha az nem hárítható el, míg relatív esetében az akadály „legyőzhető”. A mentességi okot ez esetben a tanú nyilatkozata (az, hogy a figyelmeztetések tudatában vallomást kívánt tenni) hárítja el.⁷ Ez gyakorlatilag megegyezik a 2017. évi XC. törvény 170-172.§-ában foglaltakkal, leszámítva azt, hogy az új szabály impliciten rögzíti, hogy mikor beszélhetünk tilalomról és lehetőségről.

Tekintettel arra, hogy jelen munka tárgya szűk értelemben a vallomástétel megtagadásának a problematikája, azon belül is a hozzátartozói viszonyon alapuló vallomásmegtagadási jog, ezért a tilalmak részletezéséről eltekintek.

Jelen tanulmány céljaként fogalmazható meg a hozzátartozói viszonyon alapuló vallomásmegtagadási jog szabályozásának gyakorlati szemszögéből történő bemutatása, a nyomozási eljárás során felmerülő gyakorlati problémák felvázolása és a problémák megoldására módosító javaslat bemutatása.

⁶ A Pécsi Tudományegyetem büntető eljárásjogi tankönyvének szerzői ezért a vallomástételi akadályokat diszpozitív és kogens mentességi okként említik. HERKE - TREMEL – FENYVESI, 2012, 152.o.

⁷ HÁGER, 2014, 427.o.

Alapfogalmak

Mint ahogyan azt a bevezetésben is hangsúlyoztam, jelen dolgozat a tanúzási akadályok közül kizárólagosan a megtagadhatóságot, azon belül is a hozzátartozói viszonyon alapuló megtagadási okot vizsgálja.

E fejezet kapcsán fejtem ki részletesebben, hogy milyen problémák akadhatnak a terhelt, illetve a hozzátartozó fogalmának meghatározásával, amelyek tisztázatlansága a tanúvallomás megtagadása kapcsán további problémákat okozhat. Ebből adódóan jogalkalmazási eltérések megjelenését figyelhetjük meg.

A hozzátartozó

A tanúzási figyelmeztetések első mondata⁸ látszólag egyszerű, könnyen értelmezhető, amellyel azonban több, részben anyagi jogi, részben dogmatikai probléma is akad. Nevezetesen a régi Be.⁹ és a jelenleg hatályos Be.¹⁰ is tartalmilag azonos módon sorolja fel az értelmező rendelkezésben a hozzátartozók körét, az egyetlen különbség, hogy a korábban hatályban volt eljárásjogi törvény a Btk.¹¹ rendelkezéseire utalt vissza.

Az Alaptörvény rendelkezései szerint a család alapja a házasság és a szülő-gyermek viszony. A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 7. § (1)-(2) bekezdése általános jelleggel igyekezett konkretizálni a család fogalma alá eső rokoni kapcsolatokat,¹² amely rendelkezéseket azonban az Alkotmánybíróság hatályon kívül helyezett.¹³ A megsemmisített jogszabályi helyek ugyanis kizárták a család fogalmi köréből a társas

⁸ Régi Be. 82. § (1) bek. a) pont; Be. 171. § (1) bek. „A tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója.”

⁹ Régi Be. 601. § (3) bek.

¹⁰ Be. 10. § 5. pont

¹¹ Btk. 459. § 14. pont

¹² „A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy családba fogadó gyámság. Az egyenes ági rokoni kapcsolat leszármazással vagy örökbefogadással jön létre.”

¹³ 43/2012. (XII.20.) AB határozat

kapcsolatok egyes részét, így különösen az élettársi kapcsolatot (de facto, regisztrált), bejegyzett élettársi kapcsolatot, valamint a nem vérségi alapon lévő kapcsolatokat is.¹⁴

Jelen dolgozat szempontjából kiemelendő a határozatból Lévay Miklós alkotmánybíró párhuzamos indokolásának azon része, amely szerint „*A családban, mint az egyik legkisebb és feltétlenül legintimebb társadalmi csoportban való élés az egyes családtagok személyiség-kibontakozásán túl csoport-szolidaritáson, egymás védelmén alapul...Az egy férfi és egy nő házasságán, egyenesági rokon kapcsolatán és a családbafogadó gyámságon alapuló kapcsolatrendszer csak a lehetséges és a létező családi kötelek egy részét fogja át[...].A családnak ebből fakadóan nemcsak a gyermekek születésében és felnevelésében van szerepe, hanem ennél jóval több mindenben. Ebbe beletartozik a testi-lelki gondoskodás, az együttérzés kifejezése, a családért való helytállás is.*”

Ennél fogva a családhoz tartozó személyek körét törvényben meghatározni nem lehet. A családnál szűkebb fogalmat lehet, de csak úgy, ha az Alaptörvény elveivel összhangban, a társas együttélések valamennyi formáját figyelembe vesszük. Ez a személyi kör lesz az, akiknek a jogszabály által valamilyen jogot kívánunk teremteni vagy akikkel szemben kötelezettséget kívánunk felállítani.

A tanúvallomás megtagadásával kapcsolatban két hozzátartozói kör emelendő ki: az élettárs és a bejegyzett élettárs.

Az élettárs

A hozzátartozói körből kiemelt jelentőséggel bír a különmeműek közötti élettársi kapcsolat. A büntetőeljárás törvény (az 1998. évi XIX. törvény is) az élettársi kapcsolatban élőknek ugyanolyan jogosultságokat teremt jelen tanulmány témája szempontjából, mint a házasságban élőknek.¹⁵ Az

¹⁴ Ez alól kivételt képez az örökbefogadáson alapuló rokon kapcsolat.

¹⁵ Polgári jogi szempontból természetesen van különbség, melynek részletezése azonban nem tárgya jelen tanulmánynak. (bővebben lásd Ptk. családjogi könyve)

élettársi kapcsolat fogalmát a Polgári Törvénykönyv határozza meg,¹⁶ mely definíció gyakorlati alkalmazása, értelmezése problémát okozhat a jogalkalmazóknak a büntetőügyekben.

A Ptk. által megfogalmazott definíciónak nem tartalmi eleme az, hogy az élettársi kapcsolat létét bármilyen jognyilatkozathoz kössék a felek. Az ún. de facto élettársi kapcsolat alapján gyakorolt vallomásmegtagadási jog a nyomozási eljárás során, sajnálatos módon jóformán a fél bemondásán alapul,¹⁷ annak bizonyítására ritkán tesznek intézkedéseket a hatóságok. Nem vonható például kétségbe az élettársi kapcsolat fennállása csak azért, mert a felek tartózkodási helye eltérő címen van, hiszen az egy helyen történő együttélés alapozza meg ezt a hozzátartozói kört, nem az, hogy az ügyfelek lakcímkártyáján milyen adat szerepel. Amennyiben pedig az eljárás során mégsem lehet megállapítani azt, hogy az élettársi viszony a kérdéses időszakban fennállt-e, úgy a tanúnak az in dubio pro reo elv alapján¹⁸ vallomástételi kötelezettség alól mentességet szükséges biztosítani.¹⁹

Ugyanakkor megkönnyítheti a bizonyítást, ha a felek közjegyző előtt nemperes eljárásban kérik az élettársi kapcsolatuk nyilvántartásba vételét²⁰ (regisztrált élettársi kapcsolat). Az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása közhiteles nyilvántartásnak minősül, melyben foglalt tényeket el-

¹⁶ Ptk. 6:514.§ (1) bek. *„Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (továbbiakban életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi közössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban. „*

¹⁷ ÍH 2006.141: *„Amennyiben a tanú, illetve több tanú a büntetőeljárásban a vádlottal való élettársi kapcsolatukra hivatkozva – a Be. 82.§ (1) bekezdés a) pontja alapján – megtagadja a vallomástételt, a bíróságnak szerteágazóan kell vizsgálnia, hogy a vádlott és melyik tanú között állt fenn valóságos élettársi kapcsolat. „*

Habár a határozat a bíróságokra ír elő kifejezett vizsgálódási kötelezettséget, értelemszerűen irányadó a tartalma az eljárás többi szakaszára, így a nyomozási szakaszra is. Máskülönben a vizsgálódását követően hogyan szabhatna ki a nyomozó hatóság a tanúvalomlás jogosulatlan megtagadása miatt rendbírságot?

¹⁸ HÁGER, 2014 428.o.

¹⁹ BH 2009.174

²⁰ Kjnp. 36/E (1)-(2) bek.

lenkező bizonyításig valósnak kell elfogadni. A gyakorlatban azonban regisztrált élettársi kapcsolattal jóval ritkábban találkozunk, mint de facto élettársi kapcsolattal, így a figyelmeztetések közlésekor az eljáró problémákba ütközhet. Példával illusztrálva:

„A Piripócsi Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztályán tanúként hallgatják ki P.L.-t, aki a figyelmeztetések tudatában úgy nyilatkozik, hogy a bűncselekmény elkövetésének idején és jelenleg is élettársi kapcsolatban áll K.J. terhelttel, ezért él a vallomásmegtagadási jogával. Az eljárás későbbi szakaszában a hatóság tanúként hallgatja ki F.R.-t is, aki ugyanezre hivatkozva tagadja meg a vallomástételt. K.J. gyanúsított kihallgatása során vallomást nem tesz, a választ személyi körülményeire vonatkozóan is megtagadja. A Személy-és Lakcímnnyilvántartás adatai alapján mind a három személynek eltérő a tartózkodási helye, az adatgyűjtés során megkérdezett személyek pedig ellentmondásosan nyilatkoztak. Azt, hogy ténylegesen ki élettárs kivel, megállapítani nem lehetett.”

A fenti jogesetben nyomozási szakban vagy kiderül, hogy ki tagadta meg jogosulatlanul a vallomástételt vagy nem, mindenesetre a nyomozás során a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának következményeként rendbírság szabható ki, amelyről a nyomozó hatóság csak azt követően rendelkezhet, hogy kiderül: melyik tanú tagadta meg a vallomást jogosulatlanul. A hatóság döntésének halasztó hatálya van. A bíróság előtt jogosulatlanul megtagadott vallomástétel esetén az elkövető cselekménye a Btk. hatályba lépése óta bűncselekménynek minősül,²¹ elzárással büntetendő. A nyomozási eljárásban a vallomástételt jogosulatlanul megtagadó tanú elfogulatlansága a bírósági eljárás során ezek után megkérdőjelezhető. Mivel korábban nem tett vallomást, ezért vallomása értelemszerűen nem lehet ellentétes a korábbival, ezért azt nagy valószínűséggel igaznak fogadja el a bíróság, holott elképzelhető, hogy a részéről ez egy szándékos taktikai lépés volt.

²¹ Btk. 277.§

A bejegyzett élettárs

A bejegyzett élettársi kapcsolat csak nevében hasonlít a fent részletezett élettársi kapcsolatra. Bejegyzett élettársi kapcsolat ugyanis két tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy között jöhet létre, ha anyakönyvvezető előtt személyesen, egymás jelenlétében kijelentik, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kívánnak létesíteni.²² A bejegyzett élettársi kapcsolathoz főszabály szerint ugyanazok a jogkövetkezmények kötődnek, mint a házassághoz.²³ A Béktv. 3.§ (1) bek. b) pontja nevesíti, hogy nem csupán magára a házasságra, hanem a házastársra (házastársakra) vonatkozó szabályokat is alkalmazni kell a bejegyzett élettársra (bejegyzett élettársakra).

A törvény a főszabály alóli kivételes eseteket is nevesíti, így különösen azokat, amikor az egyneműek közötti kapcsolat jellegéből adódóan nem alkalmazható a főszabály.²⁴ Ilyen módon, még ha ezt az eljárásjogi törvény explicite nem is tartalmazza, a bejegyzett élettársak ugyanazokkal a jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek a büntetőeljárás során, mint a házastársak, így ugyanazokkal a feltételekkel tagadhatják meg a vallo mástételt is.

Az elfogult hozzátartozó

A dolgozat jelen fejezetében nem az eljárási törvény szerint „elfogultságot” kívánom vizsgálni, hanem továbbra is a hozzátartozók közötti általában elfogult viszonyt.²⁵

Mint ahogyan azt fentebb is említettem, a hozzátartozók körének meghatározása látszólag egyszerűnek tűnhet, a gyakorlati alkalmazása során azonban a jogalkalmazó problémákba ütközhet. Probléma első sorban

²² Béktv. 1.§ (1) bek.

²³ Uo. 3.§ (1) bek.

²⁴ Uo. 3.§ (2)-(4) bek.

²⁵ A régi Be. 85.§ (2) bek., valamint a Be. 179.§ (1) bek. szerint tanúkihallgatás megkezdésekor vizsgálandó elfogultságtól eltérő fogalom. Erről részletesebben lásd: A tanúkihallgatás menete című részt.

abból adódóan merülhet fel, hogy egy jogviszony igazolása nehézségekbe ütközik, adott esetben az eljáró hatóság külön vizsgálódni köteles arra vonatkozóan, hogy fennáll-e a hozzátartozói viszony két személy között. Ez a külön vizsgálat vezethet akár az eljárás elhúzódásához is. Ha a fenti jogesetet vesszük alapul, elképzelhető, hogy a tanú élettársi kapcsolatra hivatkozva megtagadja a vallomást, holott annak fenn nem állásáról tudomása van. Elképzelhető ugyanakkor, hogy a tanú tévedésben van a hozzátartozói viszony tekintetében. Ilyenkor tévedés miatt²⁶ a tanú nem lesz büntethető (vele szemben rendbírság sem szabható ki), a vallomásából nyert bizonyíték azonban – mivel nem tett vallomást – az eljárás során elvész. Kivételt képezhet ez alól, ha a nyomozás során tévedés miatt megtagadott vallomást a bírósági szakban úgy orvosolják, hogy ismételten kihallgatják a tanút, közölve vele azt, hogy hozzátartozói viszonyra tekintettel nem tagadhatja meg a vallomástételt.

A terhelt fogalmának meghatározása még bonyolultabb. Teleologikus értelmezés szerint a vallomástétel megtagadásának jogpolitikai indoka a büntetőeljárásban résztvevő személyek egymáshoz fűződő érzelmi kapcsolata. A jogalkotó a család fogalmából kiemeli azon személyi kört, akik vonatkozásában úgy látja, hogy a kötődés olyan szoros (vagy legalábbis vélelmezetten az), mely miatt nem várható el tőlük a vallomástétel, azaz lehetőséget biztosít ennek a személyi körnek arra, hogy kivételesen az általános vallomástételi kötelezettségének ne tegyen eleget.

Amennyiben megfordítjuk a gondolatmenetet, elméletileg az érzelmi és vagyoni közösségben nem, de házasságban élő személyek vallomásmegtagadási jogának jogalapja is megkérdőjelezhető. Hasonló a helyzet a többi hozzátartozóval is, akik példának okáért nem tartják egymással a kapcsolatot, így nincs meg az érzelmi kapocs sem. Annak bizonyítása azonban, hogy tényleges érzelmi kötődés van-e a terhelt és a tanú között, aránytalan nehézséget támasztana a jogalkalmazókkal szemben. Nem beszélve arról, hogy a vallomás megtagadása számos esetben a jogalkalmazóknak is segítségül szolgálhat.

²⁶ Btk. 20. §

Ennél fogva már mindennapi jogalkalmazóként sem értek egyet azzal az általános kijelentéssel, hogy jobb az, ha a jogosult nem tagadja meg a vallomástételt. Azt ugyanis, hogy az elfogult hozzátartozó – akár pozitív, akár negatív elfogultságról is legyen szó – vallomása kedvező lenne a nyomozás előre vitelében, nem lehet általánosságban elmondani, de kétség sem fér ahhoz, hogy számos esetben olyan közlést tartalmaz a vallomásuk, mely döntő jelentőséggel bír az eljárás során.

Jelen dolgozat szerzője a hozzátartozó tanúkat (a teljesség igénye nélkül) a szerint csoportosította, hogy őket akár a terhelttel, akár az ügyvel kapcsolatban milyen szubjektív vonások befolyásolhatják a vallomástételében.²⁷

A „pozitív” elfogultság

„M.S.né az eljárás során a figyelmeztetések ellenére úgy nyilatkozik abban az eljárásban, melyben M.S. (férj) a terhelt, hogy vallomást kíván tenni. A kihallgatása során M.S.né előadta, hogy a bűncselekmény elkövetésének idején férje, M.S. a Piripócs, Sárga utca 5. szám alatti nyaralójában tartózkodott vele, ahova az ABC-123 frg.-i rendszámú autójukkal indultak ki lakhelyükről (a 100 km-re lévő Máriafalváról), a bűncselekmény elkövetésének napján 10:00 perc körüli időben.”

Abban az esetben, ha a tanú úgymond „pozitív” irányban elfogult az elkövetővel szemben, gyakran szembesül a kihallgató azzal, hogy a tanú a valósághoz képest a cselekmény egyes részleteit a terheltre nézve kedvező módon igyekszik előadni. Mivel a tanúzási figyelmeztetéseket az eljáró előzetesen közölte vele, és a tanú ezek tudatában tesz vallomást, ezért vélelmezzük a tanú igazmondását. Ez abban az esetben, ha a tanú olyan elfogult vallomást tesz, mely alapján az eljáró arra a következtetésre jut, hogy az eljárást a terhelttel szemben megszüntetni szükséges, az elfogult vallomás az igazságszolgáltatást – a valósághoz képest – negatív irányba tereli.

²⁷ A tanúvallomást befolyásoló egyéb szubjektív, illetve objektív tényezőkről, valamint a vallomások tipizálásáról bővebben lásd ELEK, 2007

Ugyanakkor gyakran előfordul az is, hogy a tanú „pozitív” elfogultság esetén olyan vallomást tesz, mely a terheltre nézve kedvezőtlen, ugyanakkor a nyomozó hatóságot segíti az igazság felderítésében, tehát pozitívan hat magára az eljárásra. A fenti jogeset tehát azzal folytatódik, hogy:

„A Piripócsi Rendőrkapitányság nyomozója, Tóth Miklós r. hdgy. ellenőrzi a tanú vallomását, adatgyűjtést végez a Sárga utcában, valamint M.S. lakóhelyén is. Az összegyűjtött információk alapján a házaspár valóban elhagyta a lakásukat a fenti napon, de korábban, 09:00 körüli időben. A szomszédok szerint a két személy az EFG-456 frg-i rendszámú autójukkal közlekedett.”

A jogeset folytatása szerint a M.S.-né a gépjárművel kapcsolatban nem mondott igazat. Ez betudható annak, hogy a tanú erre nem jól emlékezett, de akár annak is, hogy szándékosan osztott meg helytelen információt. Vallomása ezen részével a tanú nem követ el hamis tanúzást, mivel az ügy szempontjából nem releváns, hogy a terhelt milyen autóval érkezett a helyszínre, de a nyomozó hatóság számára információval szolgál a tekintetben, hogy a tanú emlékezőképessége milyen. Folytatván a jogesetet:

„Tóth Miklós r. hdgy. a Sárga utcában megkérdezett kertszomszédok elmondásából arra a következtetésre jut, hogy az EFG-456. frg.-i rendszámú gépjármű kb. 10:15 perctől parkolt a sárga utcai ingatlan előtt.”

Ez az információ már olyan többletelemmel rendelkezik, mely alapján az eljáró arra a következtetésre juthat, hogy M.S.-né szándékosan nem mondott igazat, hiszen a távolság a nyaraló és a lakóhely között forgalommentes időszakban is legalább háromnegyed óra.

„Tóth Miklós r. hdgy. a sárga utcai ingatlan közvetlen szomszédságában található kamerafelvételeket is megtekintette, melyeken az látható, hogy M.S. a bűncselekmény elkövetésének napján 10:17 perckor egyedül szállt ki a nyaralója előtt az EFG-456 frg.-i rendszámú gépjárműből.”

Ezen információk birtokában már nem csak a tanú emlékezőképessége és szavahihetősége kérdőjelezhető meg, hanem felmerül a hamis tanúzás

gyanúja,²⁸ a bűncselekmény jellegétől függően pedig akár a tanú társtettesi vagy részesi magatartása is. Ennek oka, hogy az elhallgatott (elferdített) körülmény már lényeges ellentmondásban áll a többi bizonyítékkal.

Amennyiben a példában szereplő tanú a vallomást eleve megtagadta volna, elképzelhető, hogy az eljárás során megszerzett információ vagy adott esetben M.S.-né részesi vagy társtettesi magatartása felderítetlen maradt volna.

A „negatív” elfogultság

Kihallgatóként a fent részletezett „pozitívan” elfogult tanú mellett gyakran találkozunk olyan tanúval is, aki a hozzátartozói kapcsolatban álló terhelten haragos viszonyban áll, nem ritkán a tanú maga a feljelentő.²⁹ Ilyenkor általában nagyobb a vallomástételi hajlandóság, ezzel egyidejűleg az elfogult, nem feltétlenül a valóságot tükröző vallomások aránya is nagyobb lehet. Gondoljunk csak arra, hogy mennyi eljárás indul kiskorú veszélyeztetése miatt a volt házastárs vagy élettárs feljelentésére, melyek alapja ritka esetben valóban a gyermek veszélyeztetése, de inkább a bosszú, a gyermek elhelyezésének megváltoztatása és ezzel egyidejűleg a gyermek elhelyezésével kapcsolatos bevételek megszerzése (például családi pótlék, gyermektartásdíj).

Ilyen bűncselekmények vizsgálatakor az eljárónak mindig az átlagosnál nagyobb körültekintéssel szükséges eljárnia, a feljelentő (hozzátartozó tanú) vallomását szélsőséges esetben fenntartásokkal szükséges kezelni, amennyiben pedig pszichológus szakértő bevonása indokolt a gyermek veszélyeztetésének (traumatizáltság) megállapítása érdekében, adott esetben szükséges lehet a szakértői vizsgálatot a másik szülő magatartásának vizsgálatára is kiterjeszteni. Jelen dolgozat szerzője is többször találkozott személyesen olyan ügygel, melynek során a gyermeket a feljelentő szülő

²⁸ Más kérdés, hogy elvárhatóságot kizáró ok miatt a tanú büntetőjogi felelősségét meg lehet-e állapítani.

²⁹ Gondoljunk például a kapcsolati erőszak, tartás elmulasztása, kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása bűncselekményekre.

magatartásával (például kiskorú befolyásolása) még inkább veszélyeztetete, mint a feljelentett másik fél.

A terhelt

A terhelt fogalmát illetően a 2017. évi XC. törvény nem tartalmaz változtatást: „*terhelt az, akivel szemben büntetőeljárást folytatnak*”.³⁰ Kérdéses azonban, hogy mikortól mondjuk azt, hogy valakivel szemben folyik a büntetőeljárás. Az eljárási törvények a fenti általános megfogalmazást kiegészítik azzal, hogy kit nevezünk terheltnek a nyomozás során, a bírósági eljárásban, valamint jogerősen büntetés kiszabása vagy intézkedés alkalmazását követően. Mivel jelen dolgozat szerzőjeként a nyomozási eljárás során tapasztalt aggályaimat igyekszem összefoglalni, ezért bővebben csupán a nyomozás során jelen lévő terhelttel, a gyanúsítottal kívánok foglalkozni. A vádemelési és bírósági szakban egyébként a terhelt fogalma körül értelemszerűen nem is nagyon merülnek fel problémák, legfeljebb csak abból kifolyólag, hogy már a nyomozási szakban is túl szűken értelmezték azt. Ennek a hatását később még bővebben érinteni fogom.

A gyanúsított

Az 1998. évi XIX. törvény és a 2017. évi XC. törvény³¹ szintén nem különbözik abban a megfogalmazásban sem, hogy a nyomozás során a terheltet gyanúsítottnak hívjuk. Szűk értelemben gyanúsított az, akit a nyomozó hatóság bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt gyanúsítottként hallgat ki, tág értelemben pedig gyanúsított az, akivel szemben megalapozott gyanú áll fenn. Más néven az utóbbit a szakzsar-

³⁰ Régi Be.43.§ (1) bek. első mondat; Be. 38.§ (1) bek. első mondat 8:1.§ (1) bek. 1. pont

³¹ Régi Be. 43.§ (1) bek. második mondat; Be. 38.§ (1) bek. második mondat

gon „gyanúsítható” személynek is nevezi, amely fogalmat sem az eljárási törvények, sem más ágazati jogszabályok nem ismernek.³²

Szűk értelemben gyanúsítottról akkor beszélhetünk, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy a nyomozó hatóságnál megjelenik és őt az eljáró szerv tagja gyanúsítottként hallgatja ki egy ügyben. Az, hogy mikor áll fenn megalapozott gyanú egy személlyel szemben és ezáltal mikor hallgatják ki gyanúsítottként, esetenként nagyon különböző lehet.³³

A kihallgatott személy első kihallgatása során ismeri meg az őt terhelő kötelezettségek és az őt érintő jogosultságok zömét. A teljesség igénye nélkül ide soroljuk az őt érintő jogok közül:

- A gyanúsítás (történeti és törvényi) tényállásának megismerésének jogát,
- a vallomástétel megtételére és megtagadására történő figyelmeztetést,
- azt a jogát, hogy bizonyítékot terjesszen elő, észrevételt vagy indítványt tegyen.³⁴

Továbbá az őt terhelő kötelezettségek közül:

- Az adatváltozás bejelentésének kötelezettsége,³⁵
- a bűnügyi nyilvántartásba vételi tűrés kötelezettség.³⁶

A gyanúsított kihallgatását azonban megelőzi az a körülmény, amikor az érintett személy azt a tényt, hogy a nyomozó hatóság őt ki fogja hallgatni a jövőben gyanúsítottként – legyen ez a jövő idő húsz perccel, kettő

³² Vö.: BELOVICS, 2015 88.o.; AMBRUS – FANTOLY – GÁCSI – JUHÁSZ, 2011 55.o.; BELOVICS, 2017 94.o.

³³ A megalapozott gyanú közlését megelőző kérdések vizsgálatához lásd. 1. sz. melléklet (Forrás: Varró, 2008. 19. o.)

³⁴ Régi Be. 43.§ (2) bek.; Be. 39.§ (1) bek.

³⁵ Régi Be. 43.§ (5) bek.; Be. 39.§

³⁶ Bnyt. 92.§ (1) bek., 93.§ (1) bek., 94.§ (3) bek.

órával vagy akár két héttel később – egyáltalán tudomást szerez. Példával illusztrálva:

1.

K.R.-t a Piripócsi Rendőrkapitányság tanúként hallgatja ki lopás vétségének megalapozott gyanúja miatt P.L. ellen folyamatban lévő eljárás során. A rendelkezésre álló adatok szerint K.R. is ugyanabban az üzletben vásárolt ugyanazon a napon (2018. szeptember 30.), mint a későbbi elkövető, így a bűncselekmény elkövetésének részleteiről tudomása lehet. K.R.-t a hatóság eljáró tagja szabályosan figyelmezteti az őt érintő jogokról, illetve kötelezettségekről. K.R. vallomásában előadja, hogy tudomása van arról, hogy P.L. valóban lopott a helyi supermarketből egy 80.000 Ft. értékű telefont, melyről nem csupán onnan szerzett tudomást, hogy ő is éppen ugyanabban az üzletben vásárolt, hanem később K.R.-nek – látván, hogy a biztonsági őr nem ismerte fel – felajánlotta az elkövető, hogy továbbértékesíti a lopott készüléket. A hatóság eljáró tagja a kihallgatás ebben a szakaszában megismétli azon figyelmeztetést, miszerint a tanú nem köteles önmagára nézve terhelő vallomást tenni. Ennek ellenére K.R. lelkes tanú fenntartja az általa elmondottakat és mivel a nyomozó hatóság rendelkezésére áll egy olyan kamerafelvétel, melyen K.R. és P.L. egy dohánypult előtt egy bontatlan csomagolású, azonos márkájú készüléket ad át egymásnak, a kihallgató személy a jegyzőkönyvet lezárja és közli K.R.-rel, hogy orgazdaság vétségének megalapozott gyanúja miatt gyanúsítottként fogja kihallgatni. Ebben az esetben P.L. 10 perc múlva már gyanúsítottként van jelen a hatóság előtt.^{37 38}

³⁷ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 41.§ alapján

³⁸ BH2007. 402 A tanút kihallgatása kezdetén a bíróság figyelmeztette arra, hogy önmagát bűncselekmény elkövetésével nem köteles vádolni, és a tanú ennek ellenére saját magára nézve terhelő vallomást tesz, vallomása a későbbiek során bizonyítékként felhasználható.

2.

Ugyanennél a példánál maradván, tegyük fel, hogy P.L. gyanúsított ki-hallgatásán azt is elmondja, hogy a telefont valóban sikerült továbbértékesítenie, nevezetesen Z.A.-nak adta el 70.000 Ft.-ért. Tekintettel arra, hogy megalapozottan feltehető, hogy Z.A. piripócsi tartózkodási helyén bűncselekmény elkövetésével összefüggésbe hozható tárgyi bizonyítási eszköz található, a nyomozó hatóság kutatást rendel el nevezett személy tartózkodási helyének átkutatása érdekében. A kutatás végrehajtása során azonban Z.A. házának udvarán 15 kerékpárt is találnak a nyomozók, melyeknek tulajdonjogát érintő kérdésekre Z.A. kitérő választ ad. Ezért az eljáró nyomozók a kerékpárokat alvázszámuk alapján ellenőrzik a körzeti rendszerben, mely valamennyi kerékpár esetében találatot eredményez, azokat az elmúlt hónapban lopták el. A szemtanúk által adott szemlélyleírás, valamint a köztéri kamerák felvételei alapján Z.A.-t bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt a Piripócsi Rendőrkapitányságra előállítják, majd őt gyanúsítottként hallgatják ki.

3.

A fenti jogesetet folytatva, Z.A. gyanúsítottként történő kihallgatása során előadta, hogy a kerékpárokat továbbértékesítési céllal tulajdonította el. Barátja, M.N. ugyanis üzletszerűen foglalkozik azzal, hogy lopott kerékpárok alvázszámát csiszolja le és értékesíti tovább. Az eljáró nyomozók kutatás céljából M.N. bejelentett tartózkodási helyén is megjelennek, ahol azonban idősebb M.N. közli a nyomozókkal, hogy fia jelenleg külföldön dolgozik, legközelebb egészségügyi okokból 2 hét múlva jön haza. Ez természetesen a kutatás foganatosítását nem akadályozza, ifjabbik M.N. által kizárólagosan használt lakrészben kerékpárokat, csiszológépet, valamint nagyobb mennyiségű készpénzt találnak, ezért bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja M.N.-nel szemben is fennáll. Ezért részére a hatóság postai úton idézést kézbesít.

A fent részletezett jogeset mindhárom gyanúsítottja eltérő időben szerez tudomást arról, hogy a hatóság őt gyanúsítottként fogja a jövőben kihallgatni. Arra vonatkozóan, hogy a gyanúsított kihallgatására a megal-

pozott gyanú fennállásától számított milyen időn belül kerülhet sor, sem az eljárásjogi törvények, sem pedig más jogszabály nem tartalmaz expliciten semmilyen előírást.^{39 40} Az eljárásjogi törvények „megfelelő idő”⁴¹ követelményének biztosítását írják elő az eljáró hatóságok részére, mely fogalmat azonban sem a korábban hatályban volt, sem a jelenleg hatályos eljárásjogi törvény nem fejt ki. Abból, hogy a nyomozó hatóság a gyanúsítható személlyel még nem közli a megalapozott gyanút, még nem vonható le semmilyen messzemenő következtetés, legfeljebb annyi, hogy a nyomozó hatóság addig a pillanatig egész egyszerűen nem látta fennállni a megalapozott gyanút.⁴² A felkészülésre való idő megfelelő tartamát befolyásolhatja az ügy bonyolultsága, a védő elfoglaltsága, de akár a kihallgatandó személy egyéni jellemvonásai is (például beszédes), de nem irányulhat az eljárás indokolatlan elhúzódsához. Ennek megítélése tehát mindig egyéni értékelés alapján zajlik.

A „gyanúsítható”⁴³

A fenti jogeseteknél maradva elmondhatjuk, hogy a kihallgatandó személyek szűk értelemben véve még nem gyanúsítottak (terhelt), de a megalapozott gyanú már fenn áll velük szemben. Ugyanakkor különböző jogosultságok, illetve kötelezettségek társulhatnak annak közléséhez is, hogy az illető a jövőben terhelt lesz, így különösen a védelemhez való jog. Ha szűk értelemben vesszük, a meghatalmazás nyújtásához való jogosultság egy terhelti jogosultság,⁴⁴ azaz a megalapozott gyanú közlését követően

³⁹ BODOR,2016 a Be. 179.§-hoz 1.

⁴⁰ Ez alól kivételt képez a fogva lévő gyanúsított (régai Be. 179.§ (1) bek. második mondat)

⁴¹ Régi Be. 179.§ (1) bek. első mondat, Be. 39.§ (1) bek. b) pontja

⁴² Varró, 2018. 15. o.

⁴³ A 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet már ismeri a „bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy és a gyanúsított közötti különbséget.

⁴⁴ Régi Be. 44.§ (1) bek. Be.39.§ (1) bek. d) pont

(gyanúsítottként) adható ügyvédi meghatalmazás.^{45 46} A gyakorlatban ez azonban úgy zajlik, hogy a gyanúsítható személy kihallgatásának megkezdése előtt jelzi a szándékát a nyomozó hatóság felé és magát a kihallgatást már a védő jelenlétében kezdi el (első és második példa) vagy a kihallgatásra már eleve védővel érkezik (harmadik példa), csatolva mind a három esetben az ügyvédi meghatalmazást. Ez a joggyakorlat csak látszólag ellentétes az eljárási törvénnyel, ugyanis az Alaptörvény már „büntetőeljárás alá vont személyt” emleget, legitimálva azt, hogy az eljárás bármely (minden) szakaszában⁴⁷ van létjogosultsága a védelemhez való jognak, így a védő meghatalmazásának is. Ezzel harmonizálva mondta ki a 23/2003-as IM-BM rendelet, valamint a 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet 9. § (2) bekezdése, hogy a gyanúsított védelemhez való jogát már az első nyomozási cselekménytől szükséges biztosítani.^{48 49} A rendelet arra nem tér ki, hogy mihez mérten első nyomozási cselekmény, de ide

⁴⁵ Az Egyezmény 6. cikke rendelkezik a tisztességes eljáráshoz való jogról, melynek 3. pontja értelmében a magyar –nem hiteles- fordítás szerint az ott felsorolt jog minden „bűncselekménnyel gyanúsított személyt” megillet. A hivatalos angol szöveg a „charged” szót használja, mely helyesen „terhelteként” fordítandó. A „charged” szó definícióját az Egyezmény nem tartalmazza.

⁴⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelvének 3. cikk (1) „A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak legalább a következő, a nemzeti jog szerint alkalmazandó eljárási jogokról haladéktalanul tájékoztatást kapjanak e jogaik eredményes gyakorlásának lehetővé tétele érdekében: a) ügyvéd igénybevételének joga[...].”

⁴⁷ Alaptörvény XXVIII. cikk (3)

⁴⁸ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 4.§ (2) bek.

⁴⁹ A már hatályon kívül helyezett 23/2003. (VI. 24.) BM-IM rendelettel összhangban a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet az alábbiak szerint rendelkezik:

138. § (1) „Ha a nyomozó hatóság az eljárási cselekményt közvetlenül megelőzően vagy annak során észleli, hogy a büntetőeljárásban védő részvétele kötelező, de a gyanúsítottnak vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személynek nincs védője vagy védőt kíván meghatalmazni,

a) az eljárási cselekményt megelőzően vagy szűkség esetén az eljárási cselekmény megszakításával és megfelelő idő biztosításával lehetővé teszi, hogy a gyanúsított vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy védőt hatalmazhasson meg, vagy

b) védőt rendel ki.”

értendő például a gyanúsított kihallgatást megelőző kényszerintézkedések, illetőleg szemle is.

A régi Be. szintén garanciális szabályként rögzítette, hogy a szenzitív adat lekérésére küldött megkeresések mind a gyanúsított, mind a feljelentett, mind pedig a gyanúsítható személy vonatkozásában ügyészi engedélyhez kötöttek voltak, míg tanú esetén az adatkérésnek nem volt külön feltétele.⁵⁰

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a terhelt fogalmának kibővítésére nem csupán a terhelti jogosultságok pontosítása érdekében lenne szükség, hanem az általam felvetett jogbiztonsági problémára is megoldást nyújtana.

A feljelentett

Feljelentett személyről akkor beszélhetünk, ha a nyomozás elrendelése mellett vagy anélkül, egy konkrét személy ellen teszik a feljelentést, egy konkrét személy ellen folytatunk mindaddig büntetőeljárást, amíg az a személy gyanúsítható nem lesz. Helytelen lenne általánosságban az a kifejezés, hogy amíg vele szemben megalapozott nem lesz a gyanú, hiszen akkor a fentebb kifejtettek szerint gyanúsítottként lenne szükséges kihallgatni vagy a példaként hozott jogesetekkel illusztráltan az érintett személlyel való közlés, miszerint gyanúsított lesz és maga a tényleges kihallgatás, azaz az első gyanúsítás közlése közötti időszakban a gyanúsítható jelző a megfelelő.

⁵⁰ Régi Be. 178/A. § (1) „A nyomozás elrendelését követően az ügyész, illetőleg az ügyész jóváhagyásával a nyomozó hatóság a megkeresésre vonatkozó szabályok szerint - ha ez az ügy megítélése miatt szükséges - a gyanúsítottról (feljelentettéről, illetőleg az elkövetéssel gyanúsítható személyről) a tényállás felderítése érdekében adatok szolgáltatását igényelheti az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől és egyéb üzleti titoknak minősülő adatot kezelő szervtől.”

Ezen a jelenleg hatályos Be. úgy változtatott, hogy engedélyhez kötött adatkéréseket taxatív felsorolásban rögzíti. A felsorolás az adat jellegéből indul ki, nem a vizsgált személyből. (Be. 261-266. §)

Feljelentett személy tipikusan a magánvádas eljárásban a későbbi vádlott, de elvértve az eljárásjogi törvények rendelkezései között is találhatunk utalást arra, hogy ki a feljelentett személy. Pontos definíciója ugyan nincs, egyes esetekben a fogalom kötelezettséget támaszt a hatóságokkal szemben,⁵¹ illetve jogosultságot a nem definiált eljárási résztvevőknek.⁵²

Jelen dolgozat tárgyát érintően azonban nem találunk utalást sem a jelenleg hatályos, sem a korábban volt hatályos eljárási törvényben sem, ami az alábbiak miatt álláspontom szerint súlyosan sérti a jogbiztonság és az egyenlő bánásmód követelményét.

A három fogalom kapcsolata

Mint ahogyan azt fentebb is említettem, a három fogalom közül csak a gyanúsított személyt definiálják az eljárásjogi törvények, arra pedig csak utalást találunk, hogy a gyanúsítható és a feljelentett személy is a büntetőeljárás alanyai. A három kifejezést levezethetjük egymásból oly módon is, hogy egymáshoz képest tágabb vagy szűkebb személyi kört érintenek, de helytelen lenne minden esetet ilyen módon vizsgálni.

Nevezetesen, nem feltétlenül volt minden gyanúsított feljelentett a büntetőeljárás elején, és az sem biztos, hogy minden feljelentettből egyszer gyanúsított lesz. Példával illusztrálva:

„Eljárás indult ismeretlen tettes ellen, aki a rendelkezésre álló adatok alapján 2017. május 2. napon 2 óra 30 perc körüli időben Piripócs, Fő utca 12. szám alatti lakóház földszinti konyhájának ablakát ismeretlen eszközzel felfeszítve behatolt a lakóingatlanba és onnan különböző érték-tárgyakat tulajdonított el.”

Ilyenkor a feljelentést a bűncselekményt észlelő személy ismeretlen személy ellen teszi, így klasszikus értelemben vett, név szerint feljelentett személy sem lesz. Abban az esetben, ha a hatóság látókörébe kerül, vele szemben vagy bűncselekmény elkövetésének (megalapozott) gyanúja áll

⁵¹ Régi Be. 178/A. §

⁵² Be. 710. § (3) bek.

fenn vagy neve tanúként merült fel az ügyben. Azaz rögtön gyanúsítható személy lesz vagy tanú.

A mondat második fele nem igényel különösebben magyarázatot vagy példát, talán csak annyit, hogy ha a név szerint feljelentett személlyel szemben bármilyen okból kifolyólag (például kellő bizonyíték hiánya) nem áll fenn bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja, úgy őt értelemszerűen gyanúsítottként sem fogják kihallgatni.

A gyanúsítható és a gyanúsított kapcsolatát illetően is elmondható ugyanez. Elképzelhető, hogy a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja fennáll az elkövetővel szemben, valamiért azonban mégsem hallgatják ki gyanúsítottként. Példaként hozható fel bizonyos büntethetőséget kizáró (gyermekkor) vagy megszüntető ok (az elkövető halála).⁵³ A jelen fejezet elején felhozott példák jól illusztrálják az esetet fordított helyzetben: a gyanúsított jelleget minden esetben megelőzi az, hogy valaki gyanúsítható, a kérdés az, hogy mennyi idő telik el a kettő között.

A tanú kihallgatás kezdete

Az 1973. évi I. törvény még akként fogalmazott, hogy tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van.⁵⁴ Ez a megfogalmazás jogtárgyharmonikus értelmezés mellett ugyan alkalmazható volt, mégis aggályos a kérdés, hogy miként dönti el a kihallgatás megkezdése előtt a kihallgató személy, hogy az előtte ülő személy tud vagy csak tudhat a bizonyítandó tényről. Nem beszélve arról, hogy a tanút idézése pillanatában megilletik bizonyos jogok (például költségének megtérítése) illetve terhelik szigorú kötelezettségek (például meg nem jelenés esetén elővezetés). Kérdés, hogy a kihallgatott személy, amennyiben mégsem

⁵³ Dogmatikailag ez tulajdonképpen nem helyes, hiszen anyagi jogi értelemben a gyermek – ismeretes kivételek hiányában – és az elhunyt eleve nem lehet elkövető. Bűncselekmény elkövetésének a (megalapozott) gyanúja azonban nyelvtanilag is feltételez egy emberi magatartást, mely az alaki jog szempontjából értelmezhető, dogmatikailag azonban nem.

⁵⁴ Az 1973. évi Be. 62. § (1) bek.

rendelkezett releváns információval, tanúnak tekintendő-e és ezzel kapcsolatban milyen joghatásokat váltott ki a kihallgatása.

Az 1998. évi törvény már úgy fogalmaz, hogy tanúként hallgatható ki az, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet,⁵⁵ amely megfogalmazással a jogalkotó a fent megjelölt problémát kiküszöbölte. Tanú gyakorlatilag nemtől, kortól, nemzetiségtől, vallástól, állampolgárságtól vagy bármi más körülménytől függetlenül bárki lehet,⁵⁶ feltéve, hogy olyan információ, adat vagy tény lehet a birtokában, mely a hatóság szempontjából jogi relevanciával bírhat.⁵⁷ Ilyen adat, információ vagy tény akkor bír bizonyító erővel, ha attól az a bűncselekmény tényállási elemeinek tisztázása, a kriminalisztikai alapkérdések megválaszolása várható.⁵⁸ Ez alól ismer a törvény kivételt, amely esetben a kihallgatandó személy valamilyen belső (például szellemi állapot) vagy külső (például titoktartási kötelezettség) körülmény miatt nem hallgatható ki tanúként, azaz vele szemben úgynevezett abszolút tanúzási akadály (jelenleg tanúzási tilalom) áll fenn.⁵⁹

Amennyiben az eljárás során az érintett személy bizonyítandó tényről tudomással bírhat – akár csak részleteiben is –⁶⁰ akkor a hatóság őt törvényben meghatározott módon idézi. A megidézett személynek függetlenül attól, hogy vallomástételének akadályai van-e vagy sem, köteles a hatóság előtt az idézésben megjelöltek szerint megjelenni, majd vallomástételének akadályát a kihallgatóval a kihallgatás során közölni.⁶¹

⁵⁵ Régi Be. 79. § (1) bek.

⁵⁶ BODOR, 2016

⁵⁷ PELYÁK 2018 6. o.

⁵⁸ KOVÁCS, 2015 2. o.

⁵⁹ Régi Be. 81. § (1)–(2) bek.; Be. 170. §

⁶⁰ KOVÁCS, 2015 1.o.: *[...] a tanúvallomásban annyi bizonyítandó tény (bizonyíték) rejlik, amennyi ilyen bizonyító kijelentést foglal magában.*

⁶¹ BH1995. 694.; FBK.1994.39. A még ki nem hallgatott tanú mentességi joga, érdekeltisége vagy elfoglaltsága az eljárás során előzetesen nem vizsgálható.

Az idézés

Tekintettel arra, hogy a tanúvallomás megtételére bizonyos kivételekkel mindenki köteles, ezért a tanút az eljárási cselekményt foganatosítani kívánó hatóság előtt megjelenési kötelezettség is terheli. A tanút ezért törvényben meghatározott módon⁶² a hatóság idézi, melynek során a címzettet tájékoztatni szükséges az őt illető jogok és őt terhelő kötelezettségek egy részéről. Az idézés azonban nem tartalmazta sem a korábban volt hatályban, sem a jelenleg hatályos törvény szerint azt, hogy a címzett milyen ügyben köteles a hatóságnál megjelenni. Ennek jogpolitikai indoka álláspontom szerint a következő lehet:⁶³

A tanúnak függetlenül attól, hogy milyen tényállás alapján, milyen bűncselekmény miatt, ki ellen folytat eljárást az adott szerv, kötelező megjelennie és tanúvallomást tennie. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a tanúvallomás-tételi hajlandóság erőteljesebb azon személyek esetében, akik már kihallgatásuk előtt tudják, hogy milyen ügyben van megjelenési kötelezettségük. Olyan büntetőügyekben viszont, melyek vizsgálata időben elhúzódó, (például tartás elmulasztása, kiskorú veszélyeztetése) a tanúk gyakran csak a kihallgatás közben szembesülnek azzal, hogy milyen ügyben vannak jelen. A tanú nem tájékoztatása ugyan nyomozástaktikailag indokolt lehet, azonban a tanú vallomásának megtételére eredményesebben fel tudna készülni, ha tudná, hogy milyen ügyből kifolyólag szükséges a kihallgatása. Erre utal az eljárási törvények azon része,⁶⁴ mely az idézés tartalmi elemei között sorolja fel azt, hogy az idézett személyt fel kell hívni arra, hogy a bizonyításnál szükséges feljegyzéseit, illetve egyéb tárgyait hozza magával.

Honnan tudná a tanú, hogy mégis milyen bizonyítási eszközökről lehet szó az idézésben, ha annak tartalmából nem derül ki még minimálisan sem az inkriminált cselekmény történeti tényállása sem?

⁶² Régi Be. 67. § (2) bek.; Be. 113. §

⁶³ Csak a nyomozási eljárás során értendő.

⁶⁴ Régi Be. 67. § (5) bek.; Be. 114. § (2) bek.

Adategyeztetés

A tanú kihallgatása – legyen szó akár a nyomozó hatóság, akár bíróság előtti kihallgatásról – személyazonosságának megállapításával, személyes adatainak ellenőrzésével kezdődik. A tanú erre a kérdésekre akkor is köteles válaszolni, ha később a vallomást megtagadja. Adataira egyrészt szükség van azért, hogy a hatóság eljáró tagja meggyőződjön arról, hogy a vele szemben helyet foglaló személy adatait rögzíti a rendszerben, másrészt az eljárás későbbi szakaszában a bíró részben a nyomozó hatóság irataiból fog dolgozni és az iratban feltüntetett címen fogja a tanút a tárgyalásra idézni.

Az eljárási törvény indítványtételi jogot biztosít a tanúnak arra, hogy a megadott adatait, beleértve nevét is, a hatóság kezelje zártan (adott esetben hivatalból is elrendelhető). Tapasztalatok szerint ez a lehetőség jelentősen növeli a tanúzási hajlandóságot, így a jogosulatlan vallomásmegtagadások száma is csökkenthető. Ennek feltétele azonban, hogy a hatóság ne csupán „ígéretet” tegyen a zárt adatkezelésre. A személyes adatok kizárása ugyanis nem merülhet ki a tanúkihallgatási jegyzőkönyvön feltüntetett adatok kivonatolásával. Zárt adatkezelés elrendelése esetén hangsúlyozandó, hogy valamennyi iratból szükséges kitakarni a tanú személyes adatait. Álláspontom szerint az lenne ideális, ha azon személyek adatait is hivatalból zártan kezelné a nyomozó hatóság, akiket az eljárásban nem vagy még nem hallgatott ki.

„A Piripócsi Rendőrkapitányságon gyanúsítottként hallgatták ki S.E. horvát állampolgárt fegyveresen elkövetett rablás büntettének és más bűncselekmények elkövetésének megalapozott gyanúja miatt. A rendelkezésre álló adatok alapján az elkövetővel szemben Magyarországon és más uniós tagállamokban is többször szabtak ki hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése miatt szabadságvesztés-büntetést, jelenleg is több eljárás van vele szemben folyamatban, többször bocsátott ki vele szemben a nyomozó hatóság és a bíróság is elfogató parancsot. A nyomozó hatóság az elkövetőt őrizetbe vette és előterjesztést tett a Piripócsi Járási és Nyomozó Ügyészségen a letartóztatására.

S.E. a bűncselekményt az egyik helyi zsúfolt bevásárlóközpontban hajtott végre, a cselekménynek sok szemtanúja volt, valamint a bűncselekmény elkövetését képfelvevő kamerarendszer is rögzítette. A kamerafelvételek alapján az ALFONZ rendszer segítségével azonosították az elkövetőt, a bűncselekmény helyszínének elhagyását követő 2 órán belül a nyomozók már kutatásról rendelkező határozattal kopogtattak S.E. ajtaján. A gyanúsítható személy tartózkodási helyén megtalálták az elkövetés eszközt, valamint az elkövető ruházatát is, ezért S.E.-t előállították a Piripócsi Rendőrkapitányságra. Eközben a körzeti megbízott kollégák segítségével a nyomozók egy része a bevásárlóközpontban maradt és megkezdték az adatgyűjtést a szemtanúk között.

A tanúk közül többen bementek a kapitányságra vallomást tenni, azonban voltak a megszólítottak között olyanok, akik nem piripócsiak voltak, megbetegedtek vagy más indok miatt nem tudtak soron kívül vallomást tenni. A bevásárlóközpontban végzett adatgyűjtésről készített feljegyzést a nyomozó hatóság az ügyirat részévé tette, majd azzal együtt előterjesztést tett az ügyészség felé S.E. letartóztatásának indítványozására. Az ügyiratból a gyanúsított és védője is kapott példányt.”

A nyomozó hatóságnak ebben az esetben indokolt hivatalból valamennyi, az adatgyűjtés során megszólított személy esetében elrendelni a teljesen zárt adatkezelést, beleértve a megszólítottak nevét is. Ennek oka, hogy a nyomozás ebben a pillanatában még nem tudhatjuk sem azt, hogy ki fogja ezt indítványozni, sem azt, hogy esetlegesen van-e ismeretségi kapcsolat az elkövető és a tanúk között.

Helyesebb lenne ezért, ha a törvény különleges bánásmódról szóló fejezete nem csupán a „tanúnak” biztosítana egyes jogokat, hanem valamennyi eljárási résztvevőnek, így különösen a „potenciális tanúnak” is.

Az elfogultság vizsgálata

Egy rövid mondat erejéig szeretnék szólni a tanúzási figyelmeztetéseket megelőzően, még a kihallgatás ún. informális része során vizsgálandó elfogultság kérdéséről. A vizsgálatára a tanúval történő adategyeztetést

követően kerül elméletben sor (az eljárási törvény által felállított sorrendiség szerint), amikor a kihallgató köteles megkérdezni a tanútól, hogy az ügyből kifolyólag elfogultnak érzi-e magát. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy erre az eldöntendő kérdésre a tanú csak egyféleképpen hajlandó válaszolni, mégpedig, hogy nem az. Ennek oka valószínűleg az lehet, hogy a tanú a saját vallomását teljesen objektívnek látja, nem kérdőjelezi meg annak valóságtartamát, ami teljesen normális emberi reakció.

Tulajdonképpen a tanú (nemleges) válaszában nincs is igazán jelentősége, hiszen a kihallgató személy úgyis az egyéb körülményekből következtet az esetleges elfogultságra. Érdeemes tehát ahelyett, hogy elfogult-e a tanú azt megkérdezni, hogy milyen viszonyban van az érintettekkel (akár terhelti, akár sértetti oldalról).⁶⁵

Az egyéb körülmény lehet többek között a tanú foglalkozása, szóhasználata, mely akár a vallomástétel során, akár már azt megelőzően (például rövid úton történő idézés során) információkkal szolgálhat a tanú elfogultságát illetően. Erre utalnak a Szegedi Ítéletábrla Bf. II. 308/2012/16. számú ítéletében foglaltak is, mely szerint a tanú elfogultsága a vallomás hitelt érdemlőségének vizsgálata során értékelendő. Az is elképzelhető, hogy a tanú elfogultságára csak az eljárás egészének lefolytatását követően derül fény.⁶⁶

Ezen felül az elfogultság már csak azért sem egy eldöntendő kérdés feltevésével vizsgálendő, mert a választól függetlenül, a tanú köteles a vallomástételre. Ha tehát a tanú arra kérdésre, hogy elfogultnak érzi-e magát azt a választ adja, hogy „igen”, az sem jár semmilyen jogkövetkezménnyel. Ezzel ellentétben viszont a tanúhoz intézett egyéb figyelemztetésre adott valamennyi válasz, különböző jogkövetkezményekkel jár. Példának okáért a tanúzási akadályok vizsgálata során feltett kérdé-

⁶⁵ A bíróságon rendszerint a „Perben, haragban, rokonságban áll-e?” kérdés hangzik el, mely a nyomozási eljárás során is sokkal hasznosabb kérdésfeltevés lenne.

⁶⁶ Például a tanú folytatólagos kihallgatásán közli, hogy a feljelentése és a korábbi vallomásai során előadottak nem igazak, szerelemfáltésból, bosszúból, más egyéb indítástól stb. találta ki az egész történetet. Ebben az esetben a tanú számolhat akár egy hamis vád miatti feljelentéssel is.

sekre adott válaszok alapján dönthető el az, hogy a tanú tesz-e érdemi vallomást.

A figyelmeztetések, tanúzási akadályok vizsgálata

A figyelmeztetések köréhez tartozik tág értelemben véve a tanúzási akadályokról történő inkább tájékoztatás, mint figyelmeztetés, valamint az akadályok fenn nem állása esetén a szűk értelemben vett tanúzási figyelmeztetések.

A figyelmeztetések közlésének sorrendjét illetően elmondható, hogy a régi Be. által meghatározottak szerint a gyakorlatban a tanúkihallgatás ezen része, a törvény által meghatározott módon, kivitelezhetetlen lett volna. A törvény ugyanis úgy fogalmazott, hogy „*A kihallgatás elején tisztázni kell, hogy nincs-e a tanú vallomástételének akadály* (81-82.§). *Ha a tanú vallomástételének nincs akadály, figyelmeztetni kell arra, hogy...*”⁶⁷ Ez a megfogalmazás mindenképpen egy konkrét sorrendiséget feltételez, melytől a jogalkalmazó nem térhetett el.

A gyakorlatban ez több szempontból is aggályos. Egyrésztől azért, mert a tanút külön nyilatkoztatni szükséges arra, hogy van-e a vallomásának abszolút akadály (tilalma) vagy relatív akadály (megtagadható). A tanú ekkor nyilatkozni köteles arra, hogy az akadály fennáll-e, illetve arra is, hogy amennyiben igen, úgy él-e a vallomásmegtagadási jogával.⁶⁸ A tanú választ az eljáró a jegyzőkönyvben rögzíti, majd a tanúzási figyelmeztetések közlését azzal folytatja, hogy felhívja a tanút többek között a vallomás jogosulatlan megtagadásának jogkövetkezményeire. Magyarán a tanú bármilyen jogkövetkezményre történő figyelmeztetés nélkül közli, hogy megtagadja-e a vallomástételt, majd ezt követően felhívjuk a figyelmét arra, hogy ez adott esetben (bíróság előtt) bűncselekmény. Ez

⁶⁷ Régi Be. 85.§ (3) bek.

⁶⁸ Ez csak a relatív akadálynál merülhet fel problémaként.

úgy gondolom, hogy mindenféle további magyarázkodás nélkül egyértelműen kivitelezhetetlen a gyakorlatban.⁶⁹

A másik indok, ami miatt problémásnak tartom a figyelmeztetések ilyen sorrendben történő közlését az, hogy a hozzátartozókat szükséges arra is figyelmeztetni, hogy amennyiben vallomást tesznek, úgy őket ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint bármely más tanút.⁷⁰ Tehát annak a döntésnek a meghozatalában, hogy tesznek-e vallomást, nagymértékben befolyásolhatják a hozzátartozó tanút a későbbi figyelmeztetések is.⁷¹

Az új eljárási törvény megalkotói észlelték ezt a hibát, a 2017. évi XC. törvényben már nem találunk a figyelmeztetések vonatkozásában konkrét sorrendiséget előíró passzust. A törvény pusztán felsorolja a vallomástétel akadályait, valamint a tanúzási figyelmeztetéseket, szabad kezet adva a jogalkalmazónak abban, hogy azokat hogyan közli a kihallgatni kívánt személlyel.

Jelen dolgozat szerzőjének álláspontja szerint a leghelyesebb az lenne, ha a gyakorlatban a Be. 176. § (1) bekezdés a) pontjának és a c) pontjának második felének kivételével először a tanúzási figyelmeztetéseket közölnék a tanúval, hiszen főszabály szerint mindenki köteles vallomást tenni. A tanú figyelmeztetésekre adott válaszát jegyzőkönyvben rögzítenénk, majd ezt követően, mivel a főszabály alól kivételt képezhetnek a tanúzási akadályok, felhívjuk a tanút a vallomástétel akadályaira (tilalmak és a megtagadhatóság), ezzel összefüggésben a 176. § (1) bekezdés a) pontjára, valamint a jogosulatlanul megtagadott vallomástétel következményeire. A tanú az összes figyelmeztetés közlését követően eldönti, hogy tesz-e vallomást az ügyben, majd válaszát rögzítjük a jegyzőkönyvben. Amennyiben a tanú a figyelmeztetések tudatában úgy dönt, hogy vallomást tesz

⁶⁹ Ezt megerősítette: 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 18. §, mely kimondta, hogy a vallomás megtagadása esetén a tanúhoz további kérdés nem intézhető (beemeli a 21/2006.(XI.11.) IRM rendelet)

⁷⁰ Kivétel ez alól a régi Be. 82. § (1) bek. b) pontja

⁷¹ ELEK, 2007 100.o.

és ennek tényét a hatóság eljáró tagja megfelelően rögzíti is a jegyzőkönyvben, úgy vallomása bizonyítékként felhasználható.⁷²

A vallomástétel egészének megtagadása

Be. 171. § „*A tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója.*”

Tanúból terhelt?

Visszakanyarodva a hozzátartozó fogalmának gondolatmenetéhez, szándékosan nem fejtettem ki a „pozitívan” elfogult tanú részletezése kapcsán a jogeset negyedik részénél felvetett problémát. Nevezetesen azt a körülményt, hogy az eljárásban tanúként jelen lévő személy valójában elkövető, melyről azonban a hatóságnak (még) nincs tudomása.

A vallomás egészének megtagadására a jogalkotó kizárólag azt a személyt jogosítja fel, aki a terhelt hozzátartozója.⁷³ Fentebb már részleteztem a terhelti fogalom körül felvetődő problémát, nevezetesen azt, hogy a „terhelti” körre nézve nincs egységes és logikus szabályozás: a jogszabály által meghatározott terhelti körön túl (gyanúsított, vádlott, jogerősen elítélt) a gyanúsítható személy és a feljelentett személy vonatkozásában is indokolt lenne a vallomásmegtagadási joggal kapcsolatos szabályozást módosítani, de erről bővebben később fogok szólni.

Jelen alcímben arra keresem a választ, hogy megtagadhatja-e az a tanú a vallomástételt, aki az eljárásban nem terhelt (tehát terhelti jogosultságai sincsenek), de a jelen lévő terheltnek (vagy ismeretlen tettes ellen folyik az eljárás) sem hozzátartozója.

Felelevenítve a jogesetet, a probléma felvetése abból adódik, hogy egy tanúként megszólított személy (aki egyébként elkövető) nem tagadhatja meg a vallomástételt, ha nem a terhelt hozzátartozója vagy ha az eljárás ismeretlen tettes ellen folyik. A fentebb kifejtettek szerint ugyanis az eljárásjogi törvények (a régi Be. is) taxatívén rögzítették a hozzátartozók és a

⁷² BH2007.402

⁷³ BH 2005. 203 I. A tanú csak a hozzátartozója tekintetében tagadhatja meg a tanúvallomást az 1998. évi XIX. törvény 82. § (1) bekezdés a) pont alapján.

terheltek körét is, mely körök egyikébe sem illeszthető be az a személy, aki ugyan elkövette a bűncselekményt, de mégis tanúként hallgatják ki.

„A Piripócsi Rendőrkapitányság eljárást folytat ismeretlen tettes ellen, aki a rendelkezésre álló adatok alapján 2016. november 11-én 22:45 és 23:45 perc közötti időben a Piripócs, Pipacs u. 55. szám alatti ingatlan udvarán álló, Olaszországból importált, egyedi antik szoborcsoportot megrongálta. A bűncselekménnyel okozott rongálási kár kb. 450.000 Ft. Az eljáró nyomozók a Pipacs utcában adatgyűjtést végeztek, a közvetlen szomszédokat pedig – mivel a bizonyítandó tényről tudomásuk lehet – tanúként hallgatták ki.

A szomszédok közül valamennyien úgy nyilatkoznak, hogy nem láttak és nem is hallottak semmit, a sértett elmondása szerint pedig senkivel nem állt haragos viszonyban, elkövetőként megnevezni senkit sem tudott.

Az eljárás későbbi szakaszában a nyomozó hatóság beszerzi a környék kamerafelvételeit, melyen az látszik, hogy a tanúként kihallgatott szomszédok közül L.P. a fenti napon és időben, kezében egy kalapáccsal, a kerítésen keresztül átmászott a sértett udvarába.”

A fenti jogeset jó példa arra, hogy mikor hallgatja ki a nyomozó hatóság a későbbi gyanúsítottat az eljárás kezdetén tanúként. Természetesen L.P.-től nem várhatja el senki, hogy önmagára nézve terhelő vallomást tegyen, de jelen jogeset szerint kvázi vagy beismerő vallomást tesz vagy a hamis tanúzás törvényi tényállását valósítja meg, mivel tanúként a vallomás teljes egészének megtagadása a számára nem biztosított. Büntetőjogi felelősségre vonása azonban sértené az önvádra kötelezés tilalmát,⁷⁴ a Btk. Különös Része büntethetőséget kizáró okként jelöli meg.⁷⁵

⁷⁴ Régi Be. 8.§ „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatasson.”

⁷⁵ Btk. 275.§ (1) bek. a) pontja

Megtagadhatja-e a vallomástételt a „feljelentett” és a „gyanúsítható személy” hozzátartozója?

A terhelti kör meghatározása tulajdonképpen a dolgozat ennél a részénél játszik legnagyobb szerepet. Ahogyan arról már korábban is szoltam, az eljárási törvények által meghatározott terhelti fogalmon túl a szakirodalom ismeri a feljelentett és a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyt is, melyek fogalmát azonban sem a Be., sem más kötelezően alkalmazandó jogszabály nem határozza meg. Ugyanakkor a korábban kifejtetteknek megfelelően a feljelentett és gyanúsítható minőséghez különböző jogosultságok, illetve kötelezettségek társulhatnak.

A tanúvallomás megtagadásának szempontjából a terhelt fogalmának pontos meghatározása kiemelt jelentőséggel bír. Mint ahogyan arról korábban hosszasan írtam, a hozzátartozói kör meghatározásakor a jogalkotó a családi kapcsolatokat és az azokhoz fűződő érzelmi viszonyt vette alapul. Ez az érzelmi viszony az eljárás résztvevői között mindvégig fennáll, nem változtat rajta az, hogy az érintett személynek mi az eljárásbeli minősége.

Ugyanúgy ahogy senkitől sem várható el az, hogy önmagára nézve terheltő vallomást tegyen vagy terheltő bizonyítékot szolgáltatson, értelemszerűen a hozzátartozóktól sem várható el ugyanez. A Be. 172. § (1) bekezdés (régi Be. 82. § (1) bekezdés b) pont) lehetőséget biztosít általánosságban a tanúnak arra, hogy a kérdésre történő válaszadást megtagadja, ha a válasszal önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná. Ez a jog bárkit megillet: azt is, aki a terhelt hozzátartozója és azt is, aki nem az. Nem feltétele az sem, hogy a hivatkozott hozzátartozó az eljárás résztvevője legyen⁷⁶ és az sem, hogy hivatkozott magatartás a nyomozás részét képezi-e vagy sem.

Kérdéses azonban, hogy a megjelölt elvire hivatkozva megtagadhatja-e a vallomástétel teljes egészét az, akinek hozzátartozója az eljárásban még

⁷⁶ GÁCSI, 2013/a 226.o.

nem terhelt. Az 1998. évi XIX. törvény alkalmazásának egyes kérdéseiről kiadott ügyészségi emlékeztető egyértelműen fogalmaz a kérdésben: „A gyanúsítottként még ki nem hallgatott személy hozzátartozója a Be. 82. § (1) bek. b) pontja alapján lehet jogosult a vallomás megtagadására.”^{77 78}

Álláspontom szerint azonban aránytalan az, ha a nyomozási eljárás során szigorúan csak a Be. által meghatározott terhelti körnek biztosítunk jogot a hozzátartozó tanúnak arra, hogy a vallomástételt a Be. 171. § (régii Be. 82. § (1) bekezdés a) pont) alapján teljes egészében megtagadja. Nemkülönböztetve a hatóságnak (és később a bíróságnak) is könnyebb dolga lenne a vallomások értékelésével, ha a feljelentett vagy gyanúsítható személy hozzátartozójának eleve jogot biztosítana a vallomás megtagadására.⁷⁹

A következő alcímben arra keressük a választ, hogy a régi és a jelenleg hatályos Be. vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazása milyen nehézségeket támasztottak a jogalkalmazók elé és, hogy ezeket a nehézségeket hogyan lehetne kiküszöbölni vagy legalábbis a hatásán tompítani.

⁷⁷ Az 1998. évi XIX. törvény alkalmazásának egyes kérdéseiről kiadott ügyészségi emlékeztető 98. pontja (Ügyészségi Közlöny 2004/1.)

⁷⁸ Szintügy a BH2005.203.: „I. A tanú csak a hozzátartozója tekintetében tagadhatja meg a tanúvallomást az 1998. évi XIX. törvény 82. § (1) bekezdés a) pontja alapján. Ez a mentesség abszolút mentességet jelent. Ha a tanú és az egyik vádlott hozzátartozói viszonyban áll, ez abszolút tanúzási mentességet jelent és a tanú megtagadhatja a tanúvallomást. II. A hozzátartozói viszonyban nem álló többi vádlott-társ tekintetében a tanú nem illeti meg a tanúvallomás megtagadásának joga, azonban relatív mentességként az 1998. évi XIX. törvény 82. § (1) bekezdés b) pontja alapján megtagadhatja a tanúvallomást azokban a kérdésekben, amelyre nézve saját magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná; a tanúvallomás megtagadásának jogosságát kizárólag az eljáró bíróság, ügyész illetőleg nyomozó hatóság dönti el.” Valamint BED 999.

Ez alól kivételt képez az az eset, amikor a terhelt-társak cselekményei nem választhatók el egymástól. Ekkor ugyanis szükségképpen kiterjed a mentességi jog a másik terhelt cselekményére is. – CZIKAJLÓ, 2016

A tanúként kihallgatott vádlottárs esetében szintén: „kizárólag azzal kapcsolatos kérdésre nézve tagadhatja meg, amelyre adandó válasszal önmagát, vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná.” BH 1992. 304.

⁷⁹ Erről bővebben lásd: A nyomozási szakban megtagadott vallomás hatása a bírósági szakra

A nyomozási szakban megtagadott vallomás hatása a bírósági szakra

A régi eljárásjogi törvény szabályai értelmében, abban az esetben, ha a tanú később – akár nyomozási szakban, akár bírósági szakban – megtagadta az eljáró hatóság előtt a vallomástételt, úgy sem korábbi vallomása-it, sem a feljelentése során előadottakat, sem a hatóság rendelkezésére bocsátott egyéb okiratot vagy tárgyat sem lehetett bizonyítékként figyelembe venni.⁸⁰

Ez bármilyen bűncselekmény esetén fejtörést okozott a jogalkalmazónak, de legjellemzőbb a hozzátartozók közötti (sértett-terhelt viszony) bűncselekmény elkövetése esetén. Tipikus esete volt a kapcsolati erőszak bűntettének, amikor a sértett mosolyszünet esetén terhelő vallomást tett hozzátartozójára, míg békülést követően a vallomástételt megtagadta (visszavonta vallomását). Ez akár eredményezhette azt is, hogy az ügyész a sértett vallomását figyelembe véve vádat emelt, majd a sértett általi vallomás megtagadását követően, a bíróság a vádlottat bizonyíték hiányában felmentette. „Szerencsésebb” esetben a sértett már nyomozási szakban, folytatólagos kihallgatása során megtagadta a vallomástételt, így már vádemelésre sem került sor, hanem a nyomozó hatóság vagy az ügyészség bizonyítottság hiányában a nyomozást megszüntette.

Fordított esetben viszont, ha a tanú az első kihallgatása során nem tett vallomást, később a tanút nem lehetett kihallgatni, és vallomása a bírósági eljárásban sem volt ismertethető,⁸¹ kivéve ha utóbb mégis úgy döntött, hogy vallomásmegtagadási jogával nem kíván élni.⁸² Vallomása ebben az esetben mindaddig felhasználható volt, míg a vallomástételt újból meg nem tagadta. Speciális helyzetben volt a perújítási eljárás során vallomást tévő olyan tanú, aki korábban a vallomástételt megtagadta.⁸³

⁸⁰ BODOR, 2016 – 82.§ Relatív kizárási okok; BH2015.273 618/2012 EBH; BH1994.470.II. egyebekben lásd GÁCSI, 2016

⁸¹ HACK, 2015 49.o.

⁸² AMBRUS – FANTOLY – GÁCSI – JUHÁSZ, 2011 98.o.

⁸³ BK 94. „Új bizonyíték a perújításnál az olyan személy tanúvallomása is, aki az alapügyben a mentességi jogával élve a vallomástételt megtagadta.”

A Be. hatályba lépése a vallomás felhasználhatóságát illetően lényegi változást hozott. A tanúzási figyelmeztetések átvariálását kiegészítették azzal, hogy amennyiben a tanú a vele közölt figyelmeztetések tudomásul vételével úgy dönt, hogy vallomást tesz, tudomásul kell vennie, hogy bármi, ami a kihallgatása során elhangzik, az felhasználható az adott, illetőleg más eljárásban is, akkor is, ha a vallomástételt később vagy más eljárásban megtagadja.⁸⁴ Az új eljárási törvény ezen rendelkezése alkalmazható egyrészt a 2018. július 1. után indult büntetőügyekben,⁸⁵ illetve feltételekkel a régi Be. hatálya alatt indult büntetőügyekben is. Nevezetesen a tanú vallomása (vallomásai) abban az esetben használható fel, ha a Be. szerinti tanúzási figyelmeztetések tudatában teszi meg a vallomást.⁸⁶ Elviekben tehát csak arra az adott vallomásra vonatkozatható az új rendelkezés, amelyre 2018. július 1-jét követően került sor. Gyakorlatban azonban nem látom akadályát annak, hogy a Be. hatálya alatt fogatosított tanúkihallgatás keretei között közölt figyelmeztetést követően, a tanút ne lehessen arra nyilatkoztatni, hogy az új figyelmeztetések tudatában is fenntartja-e a korábban előadott vallomását. Meglátásom szerint, ha a 2018. július 1-je után folytatólagosan kihallgatott tanú úgy nyilatkozik, hogy a módosult figyelmeztetések tudatában (Be. 172.§ (1) bekezdés d) pont) a korábbi, 2018. július 1-je előtt tett vallomásait fenntartja, korábbi vallomásaira úgy kell tekinteni, mintha azokat már a kiegészített figyelmeztetések tudatában tette volna meg eredetileg is. Tehát később (például a megismételt eljárásban) vallomástételének megtagadása nem eredményezi a korábbi vallomásainak figyelmen kívül hagyását. Habár erre vonatkozóan még nincs kiforrott gyakorlat, jelen munka szerzője nem látja aggályosnak a tanúzási figyelmeztetés ilyen módon történő közlését.

A fentebb részletezett problémákat figyelembe véve a vallomás egészének megtagadására vonatkozóan az alábbi módosítások beépítését javaslom.

⁸⁴ Be. 176. § (1) bek. d) pont

⁸⁵ Be. 871. § (1) bek.

⁸⁶ Be. 871. § (2) bek.

Első megoldási javaslat

Amennyiben minden esetre levetíthető szabályozást szeretnénk, akkor érdemes lenne azon elgondolkozni, hogy az alapjogként nevesített nemo tenetur elvét kellene a vallomásmegtagadás eseteinél is rögzíteni. Helyesen a Be. 171. § így hangzana: „*A tanúvallomást megtagadhatja az a személy, aki a terhelt, a feljelentett személy vagy a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személy hozzátartozója, valamint az a személy is, aki vallomásaival saját magát vádolná bűncselekmény elkövetésével.*”

Meg kell említeni, hogy itt csak arról az esetről van szó, amikor a nyomozó hatóság eredetileg valóban nem kívánja a tanút később gyanúsítottként kihallgatni. Tisztességtelen lenne ugyanis az a krimináltaktikai módszer, hogy a feljelentett (vagy gyanúsítható) személyt azért hallgatja ki tanúként a nyomozó hatóság, hogy a kihallgatott személyt igazmondási kötelezettség terhelje.

A terhelt fogalmának szűken értelmezése már a korábbi Be. szabályozása szerint is problémát generált, mind a nyomozási szakban, mind pedig a bírósági szakban. Az eljárás egészére nézve a probléma azonban abból is fakadhat, ha önkényesen tágan értelmezzük a terhelt fogalmát, ami a jogalkalmazásban súlyos eltéréseket generálhat, mellyel adott esetben sérül az egyenlő bánásmód követelménye és a tisztességes eljáráshoz való jog is. Éppen ezért lenne szükség arra, hogy a fenti kiegészítés mellett a feljelentett és a gyanúsítható személy fogalmát is nevesítse a törvény.

Ahogy azt fentebb kifejtettem, a fogalmak definiálása és tanúvallomás felvételénél történő egységes alkalmazása megoldást jelentene a fentebb részletezett problémákra. Ezen változtatás hiányában, a bírósági szakban az alábbiak szerint lehetne „korigálni” a problémát.

A régi Be. hatálya alatt a nyomozási szakban szűken értelmezett terhelt fogalma miatt, a bírósági szakban ütközhetek a jogalkalmazók különböző akadályokba. Amennyiben ugyanis a nyomozási eljárás során a feljelentett vagy gyanúsítható személy hozzátartozójával a 82. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt figyelmeztetést nem közölték, a tanú legfeljebb a b) pontra hivatkozva tagadhatta meg a kérdésre történő válaszadást. Később,

amikor a tanú hozzátartozója már esetlegesen a bíróság előtt vádlott volt, a nyomozási szakban kihallgatott tanú a bíróság előtti vallomástételt megtagadta, ami miatt a korábban tett vallomása sem volt figyelembe vehető. Ez szintén vezethetett oda, hogy a vádlottat a bíróság bizonyítottság hiányában felmentette, mely kiküszöbölhető lett volna azzal, hogy már a nyomozási szakban megtagadja a tanú a vallomástételt, így már vádemelésre sem került volna sor.⁸⁷

A Be. által behozott kiegészítő figyelmeztetést a nyomozási eljárásban minden első kihallgatás alkalmával közölni szükséges a kihallgatott személlyel. Aránytalan és tisztességtelen lenne a hatóság részéről, ha a 176. § (1) bekezdés d) pontja szerinti tanúzási figyelmeztetést igen, de a 171. § által rögzítettek nem közölnék a tanúval, vallomásának pedig egészét később felhasználná az eljáró bíróság.

Az alábbi eset a régi Be. hatálya alatt történt meg, a régi Be. rendelkezései az alkalmazandók.

„A Piripócsi Rendőrkapitányságon foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége miatt indult eljárás B.Z. kertész ellen, mert a rendelkezésre álló adatok alapján nevezett személy 2018. május 22. napon 14:25 perc körüli időben a Piripócs, Hajnal u. 34/b. szám alatti ingatlan kertjében, munka végzés közben a kezében lévő ásó élét munkatársa és egyben házastársa, B.Z.-né bal lábfejébe állította. A sértettet azonnal a piripócsi orvosi ügyeletre szállították, majd ezt követően a megyei kórházban azonnali műtétet hajtottak végre rajta. Az elsődleges orvosi vélemény alapján a sérülés 8 napon túl gyógyuló, súlyos sérülés. Az eljárás hivatalból indult az ügyeletes orvos bejelentése alapján.

A Piripócsi Rendőrkapitányság vizsgálója, Szabó Krisztina r. tzs. beszerzi az orvosi valamint egyéb papírokat, tanúként hallgatja ki az orvost, a mentőöket és az ingatlan szomszédjait is. Utóbbiak érdemben a cselekménnyel kapcsolatban semmit sem tudnak elmondani. Ezt követően a vizsgáló tanúként hallgatja ki a sértettet, akivel közli a figyelmeztetéseket.

⁸⁷ Nem győzöm hangsúlyozni, hogy ez a példa olyan eljárások során fordulhat elő, ha a kihallgatott tanú vallomása döntő jelentőségű (például testi sértés bűncselekménye esetén sértett) vagy szintén a bűncselekmény jellegéből adódóan több hozzátartozó vallomása érintett (például kapcsolati erőszak bűncselekménye).

B.Z.-né vallomására tekintettel a nyomozó hatóság gyanúsítottként hallgatja ki B.Z.-t, aki a bűncselekmény elkövetését elismeri.

B.Z. ellen a Piripócsi Járási és Nyomozó Ügyészségen vádalt emeltek foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége miatt. A bírósági tárgyaláson a sérülés keletkezésének vizsgálatára igazságügyi orvosszakértőt rendelnek ki. A szakvélemény alátámasztja a vádiratban foglaltakat. A 2018. szeptember 14. napon megtartott bírósági tárgyaláson napon B.Z.-né vallomást nem tesz, B.Z. pedig úgy nyilatkozik, hogy korábban tett vallomását visszavonja, vallomást nem tesz. A lefoglalt áson mindkét személy ujjnyomatát megtalálták. A bíróság a vádlottat bizonyítottság hiányában felmenti.”

Az alábbi jogesetben az orvos hivatali kötelezettségét teljesítette, amikor bejelentéssel élt a nyomozó hatóság felé. A sértett kihallgatásának időpontjában a férje még szűk értelemben véve nem volt terhelt, ezért a vallomást nem tagadhatta meg. A beszerzett bizonyítékok alapján vádat emeltek, a fentiek alapján azonban a bíróság mégis felmentő ítéletet hozott. Lássuk, mi történik akkor, ha a Be. hatályba lépését követően történik mindez:

„A 2018. július 02. napon bekövetkezett cselekményekkel kapcsolatban a sértett 2018. július 15. napon végrehajtott kihallgatása során annak tudatában tesz már vallomást, hogy az felhasználható később is. A vallomástételi akadályokra történő figyelmeztetést a vizsgáló hasonló módon közli, a vallomás teljes egészében nem tagadható meg. A bizonyítékok alapján az ügyész vádat emel, majd a bírósági tárgyaláson a sértett és a vádlott a vallomást megtagadja. Mivel a bíróság ettől függetlenül is, mindkét vallomást figyelembe veszi, bűnösítő ítéletet hoz.”

Ebben az esetben az eljárásjogi törvény ezen rendelkezésének segítségével az objektív igazsághoz közelebb kerültünk. Egyes esetekben viszont nem ilyen optimális eredményt kapunk.⁸⁸

⁸⁸ Elképzelhető ugyanis, hogy mivel a hozzátartozó tanú a vallomását vissza nem vonhatja, a bírósági eljárásban a vallomásának lényegi elemét módosítja, akár igazmondási kötelezettségének megsértése árán is.

Abban az esetben, ha a terhelti fogalmat a jogalkotó kibővítené, a fenti problémákat jóval korábban ki lehetne küszöbölni és az ügy már vádemelési szakba sem jutna. Az előző példánál és rendelkezésre álló bizonyítékoknál maradva, a felvetés a következőképpen válaszolható.

„Tóth Krisztina r. tzs. B.Z.-né kihallgatásának megkezdése előtt tájékoztatja a kihallgatandó személyt, hogy a feljelentett személy B.Z., aki a tanú házastársa, ezért a tanúvallomást teljes egészében megtagadhatja. B.Z.-né úgy dönt, hogy a nyomozás során vallomást nem tesz. A többi bizonyíték függvényében a nyomozó hatóság vagy tanúként vagy gyanúsítottként hallgatja ki B.Z.-t, aki szintén nem tesz vallomást. A Piripócsi Rendőrkapitányság a beszerzett bizonyítékok alapján az eljárás megszüntetéséről határoz.”

Második megoldási javaslat

Amennyiben a jogalkotók a felvetett megoldási javaslatok ellenére sem látják indokoltnak a terhelt fogalmának kibővítését, a fenti probléma egy másik változtatással a bíróság előtt is korrigálható lenne.

Ez alapján a hatályos Be. tanúzási figyelmeztetéseit az alábbiak szerint javaslom módosítani. A bírósági eljárásban megtagadhatja a tanúvallomást az a személy, akinek hozzátartozója a nyomozási szakban tanúként volt jelen, a bírósági szakban azonban már terheltként. Korábban vele ezt a figyelmeztetést azért nem közölték, mert kihallgatáskor a hozzátartozója még nem volt terhelt, és ezért a nyomozási szakban vallomást tett. Álláspontom szerint az lenne a fair eljárás szempontjából a legkézenfekvőbb, ha vallomását a bíróság az 1998. évi törvény ide vonatkozó rendelkezései szerint bírálná el. Tehát ha a bíróság előtt a tanú a vallomástételt megtagadja, úgy a nyomozási szakban előadottak sem használhatók föl. Amennyiben viszont a tanú az újonnan közölt figyelmeztetések hallatán úgy dönt, hogy vallomását fenntartja és ismét vallomást kíván tenni, úgy a nyomozási szakban tett vallomása teljes egészében felhasználható. Például illusztrálva a következőképpen:

„Költségvetési csalás ellen indult büntetőügyben (a nyomozás elrendelése 2018. július 11.) tanúként hallgatja ki 2018. augusztus 22-én a Nem-

zeti Adó-és Vámhivatal eljáró tisztje a QWERTZ Nyrt. egy magas beosztásban lévő tagjának testvérét, S.L.-t. Az eljárás ebben a szakaszban még ismeretlen tettes ellen van folyamatban. A lefolytatott nyomozás során több embert is meggyanúsítanak, köztük a tanú testvérét, S.A.-t is. Az ügyben S.L. folytatólagos kihallgatása nélkül vádat emelnek, a tárgyalási napot is kitűzték. A tárgyalásra megidézett S.L. úgy nyilatkozik, hogy vallomást nem tesz.”

Véleményem szerint ebben az esetben indokolt lenne a tanú nyomozási eljárás során tett vallomását a bizonyítékok köréből kirekeszteni. Lássuk mi a helyzet akkor, ha a tanú mégis tesz vallomást.

„S.L. kihallgatásának megkezdésekor a bíróság felhívja a tanú figyelmét arra, hogy a vallomástételt a III.r. vádlottra (testvére) tekintettel megtagadhatja.⁸⁹ Amennyiben a tanú úgy dönt, hogy vallomást tesz, nyilatkoztatni szükséges arra, hogy korábbi vallomását fenntartja-e. Ha a tanú válasza igen, korábbi vallomása felhasználható és mivel a 172. § (1) bekezdésében foglalt figyelmeztetést is közölték vele, később sem hivatkozhat arra, hogy a nyomozási szakban a 171. §-ra nem figyelmeztették.”

A korrekció a figyelmeztetések első olyan alkalommal történő közlésekor lenne alkalmazható, amikor a hozzátartozó szűk értelemben is terhelti pozícióban van, tehát legalább gyanúsított. Ellenkező esetben teljes egészében visszavennénk a régi Be. rendelkezéseit, mellyel jelen dolgozat szerzője sem értene egyet.

A kérdésre történő válaszadás megtagadása

„Bűncselekmény elkövetésével vádol”

Be. 172. § (1) *„Aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben – a (2) bekezdés esetét kivéve – a tanúvallomást megtagadhatja, akkor is, ha a) a tanúvallomást a terhelt hozzátartozójaként nem tagadta meg.”*

⁸⁹ Csak abban a részben, amelyben a testvére felelősségét érinti.

A vallomás teljes egészében történő megtagadásánál részletezett fogalmak és felvetett problémák ebben a részben megfogalmazottakra is irányadóak, ezért azok megisméltésétől eltekintek. Az egyes kérdésekre történő válaszadás megtagadásánál egy további probléma merül fel, amiről még nem volt szó.

Amikor a kihallgatások kezdetén a figyelmeztetés ezen részét közlik a tanúval, rendszerint bele sem gondolnak abba, hogy ez a mondat mit jelenthet. Jelen dolgozat szerzője is csak azért gondolkozott el erről a kérdésről mélyebben, mert a munkája során olyan esettel találkozott, amelynek vizsgálata során felmerült a következő probléma.

Anélkül, hogy anyagi jogi szempontból teljesen szétszednénk a kérdést, említést kell tegyünk röviden arról, hogy mit értünk a bűncselekmény fogalma alatt.

A Btk. akként fogalmaz, hogy *„Bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli.”*⁹⁰

A bűncselekmény tehát négy fogalmi elemből tevődik össze: a cselekményből, a bűnösségből (szándékosság vagy gondatlanság), a társadalomra veszélyességből és a jogellenességből.⁹¹ Egyes jogi iskolák máshogy látják a bűncselekmény fogalmának összetevőit, illetőleg a bűncselekmény fogalmának megközelítése is különböző lehet.⁹² Sem azokba, sem az általam hivatkozott iskola véleményének anyagi jogi elemzésébe sem mennék bele, hiszen ez egy eljárásjogi, azon belül is a problémát gyakorlati szemszögből megközelítő dolgozat. Amiért mégis fontosnak tartottam azt, hogy a bűncselekmény tényállási elemeivel (és negatív tényállási elemével) is foglalkozzak, az az, hogy munkánk során elkerülhetetlen az anyagi jog általános részének ismerete és alkalmazása is.

⁹⁰ Btk. 4.§ (1) bek.

⁹¹ Bővebben a bűncselekménytanról: NAGY, 2010 A bűncselekmény fogalma fejezet, 87-90.o.; BALOGH, 2015 A bűncselekmény törvényi fogalma fejezet 25-29.o.

⁹² Bővebben arról, hogy milyen cselekmények minősülnek bűncselekménynek: GELLÉR, 2013 - A bűncselekmény c. alfejezete 178-181.o.

A probléma hasonló, mint a terhelt fogalmánál kifejtettek. Kérdés, hogy csak és kizárólag a szűk értelemben vett bűncselekmény fennállása esetén van helye a vallomás megtagadásának vagy akkor is, ha a hozzátartozókra nézve terhelő vallomást tennék?⁹³ További kérdésként merülhet fel, hogy van-e joga a tanúnak a Be. 172. § (1) bekezdésre hivatkozva megtagadni a vallomástétel abban az esetben, ha bűncselekmény fogalmi elemei hiányoznak?

Jelen fejezetben ezekre a kérdésekre keresem a választ, beleszőve a saját tapasztalataimat is. A két kérdéskört az alapján határoltam el, hogy a kihallgató vagy a kihallgatott mérlegelési körébe tartozik-e a vallomás-megtagadási jog gyakorlásának feltétele.

A bűncselekmény fogalmi elemeinek hiánya - a kihallgató személy szempontjából

„*Ignorantia iuris non excusat legem*”⁹⁴. Senki sem hivatkozhat a szabályszerűen nyilvánosságra hozott norma nem ismeretére,⁹⁵ hiszen szabályszerű kihirdetésüket és közzétételüket követően a jogszabályok valamilyen személy részére megismerhetővé válnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a laikus emberek jogászok módjára képesek a jogszabályok értelmezésére, illetőleg alkalmazására. Ennél fogva nem várható el tőlük, hogy ismerjék a bűncselekmény fogalmát, tényállásszerűségének feltételeit sem. A büntetőjog területén kötelezettségük kimerül abban,⁹⁶ hogy a jogszabályban megjelölt cselekmény elkövetésétől tartózkodni kötelesek. A

⁹³ A FANTOLY-GÁCSI féle tankönyv (GÁCSI, 2013/a 226.o.) egyértelműen leszögezi, hogy valamilyen olyan kijelentést érteni kell ez alatt, mely bűncselekmény elkövetésére utal. Habár én is a tankönyv szerzőjével értek egyet, továbbra is úgy gondolom, hogy az egységes jogalkalmazás érdekében, indokolt lenne ezt egy kötelezően alkalmazandó dokumentumban megfogalmazni.

⁹⁴ A jog nem tudása senkit sem mentesít.

⁹⁵ KISS, 2011. 149.o.

⁹⁶ Leszámítva természetesen azokat a kötelezettségeket, amelyekről a hatóság által tudomással bírnak.

büntetőjogi jogszabályok értelmezésének és alkalmazásának feladata a jogalkalmazókra (jelen esetben kihallgatókra) hárul.

A kihallgatóknak a feladatuk tehát az, hogy abban az adott, konkrét szituációban döntsenek a felől, hogy egyáltalán beszélhetünk-e bűncselekmény elkövetéséről. Ez a jogszabály pontos ismeretén túl, feltételezi azt is, hogy a konkrét szituációban a jogalkalmazó azt megfelelően is alkalmazza. A korábbi szabályozás szerint, ha tanú hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta, köteles volt a kihallgató ismételten felhívni a tanút a hivatkozott figyelmeztetésekre,⁹⁷ mely szintén kétoldalú megerősítést jelentett. A tanú oldaláról azért, mert a kihallgató segített eligazodni abban, hogy a tanú a konkrét mondandójával bűncselekmény elkövetésével vádolta-e magát vagy hozzátartozóját. A kihallgató személy oldaláról pedig azért, mert az ismételt közlés ellenére fenntartott vallomás kevésbé volt támadható a védelem oldaláról. Az ismételt figyelmeztetések kötelező közlésének követelményét a jogrendszer túlszabályozottságának megszüntetése érdekében hatályon kívül helyezték,⁹⁸ mellyel egyet is értek. A kötelező jelleggel előírt ismételt figyelmeztetési kötelezettség elmaradása esetén ugyanis a vallomás (érintett része)⁹⁹ nem volt figyelembe vehető. Amennyiben viszont csak lehetőség, elmaradása nem eredményezi a vallomás fel nem használhatóságát. Az ismételt figyelmeztetések kötelező érvényű alkalmazásának betartása szinte lehetetlen volt és amellett, hogy elmaradása esetén a vallomás bizonyítékként nem volt figyelembe vehető, a folyamatos korrekciók (folytatólagos kihallgatásokon) az eljárás elhúzódásához is vezethettek. Nem beszélve arról, hogy a kihallgatások jelentős részében csak később körvonalazódik, hogy pontosan mivel vádolja bűncselekmény elkövetésével a tanú a hozzátartozóját.¹⁰⁰ Az új büntetőeljárás törvény ezt a passzust már nem tartalmazza,

⁹⁷ Régi Be. 293.§ (3) bek.; 2011. évi CL. törvény 62. § (3) bek.

⁹⁸ 2012. évi LXXVI. törvény 3.§

⁹⁹ BJD 2072: az eljáró hatóság még azt is megteheti, hogy ugyanannak a tanúnak a vallomását részben elfogadja, részben pedig elvesse.

¹⁰⁰ CZIKAJLÓ, 2016. E kérdéskörben megfogalmazottakkal teljes egyetértésben.

az ismételt figyelmeztetés használatát azonban nem is tiltja meg. Ez minden szempontból ideális megoldás.^{101 102}

Az eljárás során a kihallgatónak úgy kell eljárnia, hogy az adott bűncselekmény objektív és szubjektív tényállási elemeinek meglétét is vizsgálnia kell. Ez feltételezi azt, hogy a cselekmény tényállásszerűségének teljes körű vizsgálata sokszor az egész nyomozási eljárást végigkíséri és csak annak lezárása előtt válik megállapíthatóvá az, hogy bűncselekmény elkövetéséről beszélhetünk-e vagy sem. A tényállásszerű bűnelkövetés mellett másik feltétel az, hogy a cselekmény büntető-jogellenes és bűnös is legyen, azaz ne álljon fenn büntethetőséget (jogellenességet vagy bűnösséget) megszüntető¹⁰³ vagy kizáró ok.¹⁰⁴ Lássuk egy példán bemutatva a felvetett problémát.

„Eljárás indult G.S. ellen közveszélyokozás és más bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt, mert a rendelkezésre álló adatok szerint a gyanúsított 2018. augusztus 25. napon, 22:00 óra körüli időben rábírta a nevelése és egyben felügyelete alatt álló 13 éves T.T.-t, hogy a Piripócs, Paripa utca 55. szám alatt található haragosának elhagyatott istállóját bosszúból gyűjtsa föl. Gyk. T.T. az apja kérésének eleget tesz, az istállót felgyűjtja, mely azonban közveszélyt idézve elő átterjed a szomszédos tanyára is. A nyomozás során kihallgatják T.T. édesanyját, R.T.-t (hajdani G.S.nét) is, aki gyermeke apjától már öt éve elvált.”

A fenti cselekmény elkövetője közvetett tettesként G.S. lesz, míg gyk. T.T. gyermekkor miatt nem büntethető. Még ha jó viszonyt is ápol az elvált házaspár, R.T. akkor sem tagadhatja meg a vallomástételt, hiszen az egyetlen hozzátartozója az ügyben T.T., akivel szemben azonban bűnös-

¹⁰¹Ezért nem értek egyet Gácsi Anett azon megállapításával, hogy „olyan garanciális szabállyal találkozott a jogalkotó, amelynél a büntetőeljárás hatékonyságát nem a gyorsításban, hanem éppen ellenkezőleg, az ismételt figyelmeztetésben látta megvalósíthatónak.”. GÁCSI, 2013/b 353.o.

¹⁰²Egyetértek Gácsi Anett és Háger Tamás azon véleményével, hogy az ismételt figyelmeztetés törvényi szintre emelése összességében nem jelentett paradigmaváltást, hiszen 2012. január 1. előtt és jelenleg is használja a gyakorlat ezt a jogintézményt.

¹⁰³Btk. 25.§

¹⁰⁴Btk. 15.§

séget kizáró gyermekkor áll fenn, így az eljárás során nem büntethető. Szűk értelemben gyk. T.T. cselekménye nem is bűncselekmény, ezért R.T. a tanúvallomás megtételét nem tagadhatja meg.

Az ügy bonyolítása végett tegyük fel, hogy G.S. nem haragosának elhagyatott istállójának, hanem lakóingatlanának felgyújtására hívja fel a tizenhárom éves gyermekét. Ebben az esetben – feltéve, ha a gyereknek volt belátási képessége – a nyomozást emberölés kísérlete miatt lehet indokolt folytatni, mely bűncselekmény elkövetője – bizonyítottság esetén – gyk. T.T. lesz, felbujtója pedig G.S. A gyerek édesanyja, R.T. ebben az esetben jogosult lesz a mind a Be. 171. §, mind pedig a 172.§ (1) bekezdés a) pontjára hivatkozva is a tanúvallomás vagy az egyes kérdésekre történő válaszadás megtagadására.

A terhelő vallomás - a kihallgatott személy szempontjából

Ahogy arról korábban is szó volt, a tanúként kihallgatott sokszor laikus emberek nem feltétlenül tudnak különbséget tenni aközött, hogy valami tiltott vagy büntetőjogilag tiltott, azaz bűncselekmény-e. A kihallgatott személy a figyelmeztetések közlésekor részben tud „segíteni” a tanúnak a jogszabály értelmezésében,¹⁰⁵ arra azonban nincs garancia, hogy a tanú ennek ellenére nem tesz a hozzátartozójára nézve terhelő vallomást. Sőt a törvény kifejezetten a bűncselekmény szót használja (bűncselekmény elkövetésével vádol), melyre tekintettel indokolt lehet a kihallgatott ismételt figyelmeztetése. Megfordítva viszont a példát, a tanú vallomásának terhelő részét is hiheti bűncselekménynek, melyre hivatkozva megtagadja az adott kérdésre történő válaszadást. Az persze megint kérdéses, hogy ez a részéről mennyire volt tudatos, melynek elemzése szintén egy másik dolgozat tárgyát képezhetné.

Egyszerűbb lenne a kihallgatott és a kihallgatott személynek is, ha a törvény nem a „bűncselekmény” szót vagy nem kizárólagosan azt használ-

¹⁰⁵ Például elmondja a tanúnak, hogy a vallomástétel megtagadásának szempontjából ki számít hozzátartozónak.

ná.¹⁰⁶ A megfogalmazás az alábbiak szerint lenne álláspontom szerint a leghelyesebb:

„Aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, vagy magára vagy hozzátartozójára a büntetőjogi felelősség megállapítására alkalmas terhelő vallomást tenne az ezzel kapcsolatos kérdésben – a (2) bekezdés esetét kivéve – a tanúvallomást megtagadhatja, akkor is, ha a) a tanúvallomást a terhelt hozzátartozójaként nem tagadta meg.”

A Be. 172. § ilyen módon történő kiegészítése meglátásom szerint az önvádra kötelezés tilalmával, pontosabban annak céljaival – még ha azt az eljárási törvény külön alapjogként nem is nevesíti – jobban összeegyeztethető.

A Legfelsőbb Bíróság is rámutatott a bűncselekményre hivatkozott vallomásmegtagadás problematikájára, nevezetesen rögzítette, hogy a tanú *„azokra a kérdésekre nem köteles választ adni, amelyek az ő vagy a hozzátartozója büntetőjogi felelősségét érintik”*.¹⁰⁷ Ez a megfogalmazás egyben tágítja és szűkíti is az értékelhetőséget. A bűncselekmény körét tágítja, hiszen büntetőjogi felelősséget érintő kérdéskörrel beszél, amelybe adott esetben beletartozhat a terhelő vallomás tételétől való tartózkodás is. Ugyanakkor rögzíti, hogy a nem büntetőjog területére (szabálysértés, fegyelmi felelősség stb.) tartozó felelősség vonatkozásában a vallomástétel nem tagadható meg.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Ennek szükségességét Nagy Lajos is megfogalmazta már közel ötven évvel ezelőtt. NAGY, 1966. 290.o.

¹⁰⁷ BH1983.436.

¹⁰⁸ A gyakorlatban ezzel kapcsolatban további probléma merülhet fel. (pl. a sértett által helytelenül meghatározott értékhatar kapcsán.)

*A kérdések és válaszok, valamint a figyelmeztetések (szó-szerinti) jegyzőkönyvezése*¹⁰⁹

Kérdésként merülhet fel, hogy a kihallgatások során elhangzott (ismételt) figyelmeztetések és feltett kérdések, valamint az azokra adott válaszok szó-szerint jegyzőkönyvezése indokolt-e.

A válasz nem egyértelmű. Különbséget szükséges tenni aközött, hogy a kérdés illetve a válasz a kihallgatás melyik szakaszában hangzik el. Általánosságban elmondható, hogy a jegyzőkönyv elején szereplő sablonkérdések (adategyeztetés, figyelmeztetés során elhangzottak) szó-szerinti jegyzőkönyvezése indokolatlan abban az esetben, ha csak egy eldöntendő kérdés megválaszolásáról van szó.¹¹⁰ Sok esetben ugyanis a kihallgató hiába teszi fel azt a kérdést a tanúnak, hogy megértette-e a figyelmeztetést, a tanú csak egy bólintással felel. Nemleges válasz esetén sem kerül sor ennek feltüntetésére. Ebben az esetben ugyanis a kihallgató megpróbálja máshogyan elmagyarázni a tanúnak a közölt figyelmeztetéseket,¹¹¹ majd miután a magyarázat után a tanú megértette azokat, ezt a választát foglalják jegyzőkönyvbe.

Amennyiben viszont egy kérdés nem a kihallgatás informális részében merül fel, úgy célszerű lehet annak és az adott válasznak a szó-szerinti jegyzőkönyvezése. Ez mindíg az adott szituációtól és kihallgatótól függ.

Gyakran olvashatunk olyan részt a jegyzőkönyvekben, hogy „*Feltett kérdésre elmondom, hogy...*”. Ez arra utal, hogy a kihallgatott nem a val-

¹⁰⁹ A korábbi szabályozás a figyelmeztetések során feltett kérdések és az azokra adott válaszok szó-szerinti jegyzőkönyvezését követelte meg. Ennek elmaradása esetén a vallomás bizonyítékként semmilyen részében nem volt figyelembe vehető, bár utólag (folytatólagos kihallgatás keretei között) orvosolható volt a probléma. A hatályos Be. szerint a figyelmeztetések és arra adott válaszok közlésének elhangzása, valamint jegyzőkönyvben történő fel nem tüntetése ugyanezeket a jogkövetkezményeket vonja maga után. – CZIKAJLÓ, 2016, kivéve, ha a tanú kioktatása ténylegesen megtörtént, viszont a jegyzőkönyvvezető hibájából ez mégsem került rögzítésre. BH 2008.80

¹¹⁰ Ha a válasz nem igen vagy nem, hanem például, hogy milyen okra hivatkozva tagadja meg a vallomástételt, úgy indokolt lehet a szó-szerinti jegyzőkönyvezés.

¹¹¹ Megint más kérdés, hogy mi történik akkor, ha a tanú a kihallgató minden próbálkozása ellenére nem érti a figyelmeztetéseket. A Be. ugyanis nem tartalmaz arra vonatkozóan semmit sem, hogy ebben az esetben mi a teendő.

lomásának előadása során, hanem a kihallgató személy által feltett kérdésre nyilatkozik, a jegyzőkönyvben azonban magát a kérdést nem tüntetik fel. Ennek oka általában az, hogy maga a kérdés konkrétan nem is lényeges, csak az arra adott válasz vagy a válaszból következtetni lehet a kérdés jellegére.¹¹² Előfordulhat azonban olyan szituáció is, amikor a kérdés szó-szerinti jegyzőkönyvezése is indokolt lehet. Ilyen jegyzőkönyvezés általában elfogult tanúnál (vagy terhelnél) lehet indokolt, akinek vallomása sokszor saját elmondásával is ellentmondásban álló kijelentéseket tartalmazhat. Szintén indokolt lehet a kérdés szó-szerinti jegyzőkönyvezése, ha az arra adott válaszból utólag arra lehetne következtetni, hogy a kérdés irányított volt.^{113 114}

Nem értek egyet azon szerzőkkel, akik azon az állásponton vannak, hogy azon tanúk esetében, akik a Be. 172.§ (1) bekezdése alapján tagadják meg a kérdésre történő válaszadást, a kérdés rögzítése az önvádra kötelezés tilalmát sértené.¹¹⁵ Kérdés, hogy ha már magát a kérdést sem rögzítjük, akkor hogyan fogunk arról dönteni, hogy a tanú jogosultan tagadta-e meg a válaszadást? Szintúgy az ismételt figyelmeztetés is fogalmilag kizárt lenne, hiszen mi alapján rögzíték a jegyzőkönyvben egy ismételt figyelmeztetést, ha magát a kérdést és az arra adott választ viszont nem.

Álláspontom szerint igenis szükséges lehet mind a feltett kérdés, mind az adott válasz és az ismételt figyelmeztetés (adott esetben akár szó-szerinti) jegyzőkönyvezése.¹¹⁶ Amennyiben a tanú a figyelmeztetések tudatában úgy nyilatkozik, hogy a kérdésre nem válaszol vagy a már megválaszolt kérdésre, az ismételt figyelmeztetéseket követően úgy nyilatkozik, hogy a válaszát nem tartja fenn, úgy vallomásának ezen része

¹¹² 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 7. § (3) bek.

¹¹³ Régi Be. 180.§ (1) bek.; Be. 186. § (3) bek.

¹¹⁴ Vagy éppen ennek ellenkezőjét.

¹¹⁵ Bodony István – Hack Péter – Herke Csongor – Ignác György – Kadlót Erzsébet – Mohácsi Barbara: Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, 2015 – idézi GÁCSI, 2016. 93. o.

¹¹⁶ A tanúzási figyelmeztetések, ill. a tanúzási akadályok tisztázása során felmerülő kérdések és az arra adott válaszok jegyzőkönyvezésének elmaradása a vallomás bizonyítékok köréből történő kirekesztését eredményezi. BH 2005.386

egész egyszerűen nem vehető figyelembe.¹¹⁷ Ez semmiféleképpen sem prejudikáció, hiszen az információ akkor is a hatóság tudomására jut, ha rögzítik a jegyzőkönyvben és akkor is, ha nem.

A korábban kifejtettek miatt azonban helytelennek tartom azt, ha az eljárásjogi törvény kötelezően írná elő az ismételt figyelmeztetések (szó szerinti) jegyzőkönyvezését. A figyelmeztetés megismétlésnek szükségessége ugyanis a kihallgató mérlegelésén alapul, a jegyzőkönyvben történő kötelező rögzítés előírása esetén, az ismételt figyelmeztetés a hatóság szemszögéből egy „öngól” lenne. Abban az esetben, ha ismételt figyelmeztetéseket kötelező lenne minden egyes alkalommal a jegyzőkönyvben feltüntetni, esetleges elmaradásuk azt eredményezné, hogy a vallomás azon része nem használható fel bizonyítékként. Mint korábban említettem, a gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy sok esetben még maga a kihallgató sem tudja a kihallgatás pillanatában azt, hogy a kijelentésével a tanú bűncselekmény elkövetésével vádolja-e a hozzátartozóját vagy sem. Ha a kihallgató az a nyomás lenne, hogy az ismételt figyelmeztetés elmaradása esetén a felvett vallomás egy részét „kukába kellene dobni,” önkéntelenül is a kihallgatás alatt a tanú által elmondottakat elemezgetné, esetenként olyan részletességgel, mely nemhogy az eljárás elhúzódásához, de a kihallgatás hatékonyságának romlásához is vezethet.

„A Piriócsi Rendőrkapitányságon eljárást folytatnak J.É. ellen kiskorú veszélyeztetés büntetvének gyanúja miatt. A helyi családsegítő feljelentése alapján J.É. nem biztosítja kk. K.É. megfelelő ételmezését, ruházkodását, nem viszi időben orvoshoz, az óvodából pedig a gyermek személyes higiéniájára is érkezett panasz. Az eljárásban gyanúsított nincs. Az eljárás során tanúként hallgatják ki J.É. édesanyját, a M.É.-t, sértett gyermek nagymamáját, akivel a szükséges figyelmeztetéseket közlik. Ezek tudatában a tanú úgy nyilatkozik, hogy tesz vallomást.”

Vallomása során a tanú gyakorlatilag minden egyes mondatával bűncselekmény elkövetésével vádolja a saját lányát, hiszen a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény tipikusan nem egy mozzanattal megvalósítható

¹¹⁷ BH 2006.317

cselekmény,¹¹⁸ hanem egy folyamatos veszélyeztető magatartás kifejtését feltételezi. Ha a kihallgató szűk értelemben minden egyes részletre alkalmazná az ismételt figyelmeztetés jogintézményét, a kihallgatás az alábbiak szerint zajlana.

„K: Miket tapasztalt a gyermek testi fejlődését illetően?

T: Igazából a gyerekek elég jó étvágya van. Nem is értem miért olyan kis sovány. Múltkor is, amikor átjöttek hozzánk, úgy evett, mint aki aznap még nem látott volna ennivalót.

Ismételt figyelmeztetés és válasz.

K: Milyen a gyermek egészségi állapota?

T: Elégé beteges. Hiába mondom az anyjának, hogy vegyen a gyerekeknek egy rendes téli kabátot, azt feleli, hogy „Ez nem divatbemutató”...

Ismételt figyelmeztetés és válasz.

T...a múltkor is kérdeztem Évikétől, hogy hova lett a kesztyűje. Mert hát télen úgy biciklizett át hozzám az az 5 éves kislány, hogy nem volt kesztyűje sem. Azt felelte, hogy az anyja nem vett neki.

Ismételt figyelmeztetés és válasz.”

Az ismételt figyelmeztetések ily módon történő alkalmazása egyértelműen a kihallgatást hátráltatja. A kihallgatónak folyamatosan félbe kell szakítania a tanút, aki a közbevágástól elfelejtheti, amit eredetileg mondani szeretett volna. Helyette érdemes a tanút hagyni beszélni, majd a kihallgatása végén megkérdezni, hogy az ismételt figyelmeztetések tudatában is fenntartja-e azt, amit az imént elmondott.

Összegzésként

„A nyomozó munkája során a bizonyítás jelenti a feladatot, a törvény keretei pedig a korlátot.”¹¹⁹

A már kifejtettek megismétlése nélkül az alábbiak szerint lehetne összefoglalni mindazokat a megoldási javaslatokat, amelyek beépítésével a

¹¹⁸ Hangsúlyozandó, hogy lehetséges az egy mozzanatos elkövetés, de nem tipikus.

¹¹⁹ VARRÓ, 2008 17.o.

nyomozó hatóság kihallgatásait egységesebbé tehetnénk, biztosítva ezáltal a nagyobb jogbiztonságot, közvetett módon pedig a bíróságok munkáját és az eljárások gyorsítását is elősegíthetnénk.

Indokolt lenne a Be. 171. §-t a feljelentett és a gyanúsítható személyre is kiterjeszteni, ezzel egyidejűleg definiálni a két fogalmat. Ennek hiányában a vallomás felhasználhatóságán lehetne változtatni, ami azonban már az eljáró bírón múlna.

Szintúgy elvárható lenne, hogy jogszabályi szinten rögzítsék azt, hogy nemcsak szűk értelemben vett tényállásszerű bűncselekmény elkövetése esetén van helye a vallomás megtagadásának, hanem valamennyi olyan esetben, amikor büntetőjogi felelősséget megalapozó, terhelő vallomást tenne a tanú.

A fenti fogalmak, szabályok tisztázatlansága napi szinten okoz problémát a nyomozási eljárás során a kihallgatóknak. Nem meglepő, hogy ebből a bíróság jóval kevesebbet észlel, mivel valamennyi bírósági szakig eljutott büntetőügynek van terheltje. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség a megjelölt fogalmak tisztázására, a szabályozás újragondolására.

Az általam felvetett problémák jellegükből adódóan tipikusan a nyomozó hatóságok előtt folyamatban lévő eljárások során jelennek meg, mint láthattuk kihatással lehetnek az eljárás későbbi szakaszaira is. A hozzátartozói viszonyra tekintettel rögzített vallomásmegtagadási jog részletszabályainak újragondolása azonban elsősorban nem a hatóság oldaláról érdemelne kiemelt figyelmet, hanem az eljárás résztvevőinek oldaláról. A jogbiztonsághoz való jog mindenkit megillető alapvető jogsultság, amelynek a részletszabályait összefoglalni nem lehet. A fogalomhoz tartoznak más alapvető jogok is (mint például a tisztességes eljárás-hoz való jog), de tényleges tartalommal az egyes ágazati jogszabályok fogják megtölteni. Nekünk jogalkalmazóknak az a feladatunk, hogy a jogalkotó által a kezünkbe adott eszközökkel biztosítsuk az eljárásban részt vevő személyek jogait és ezzel egyidejűleg az eljárást a jogszabályok által felhatalmazott módon lefolytassuk.

Az eljárás során azonban szembesülhetünk azzal, hogy a jogalkotó által megfogalmazottak nem elégségesek az alapvető jogok érvényesülésé-

nek biztosítására. Ilyen anomáliák tapasztalása esetén a jogalkalmazók feladata, hogy gyakorlati tevékenységük során tapasztalt problémákat tudományos munkák keretei között jelezzék a jogalkotók felé. Jelen dolgozat szerzőjének is ez volt a célja.

Irodalom

Ambrus István – Fantoly Zsanett – Gácsi Anett - Juhász Zsuzsanna: Bevezetés a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtási jogba (Szeged 2011, Pólay Elemér Alapítvány)

Balogh Ágnes: Büntetőjog I. Általános Rész, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2015

Belovics Ervin: A büntetőeljárás résztvevői In.: Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2015

Belovics Ervin: A büntetőeljárás résztvevői (In.: Belovics Ervin - Tóth Mihály: Büntető eljárásjog HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017

Bodor Tibor - Csák Zsolt - Máziné Szepesi Erzsébet - Somogyi Gábor-Szokolai Gábor - Varga Zoltán (Budapest 2016, Wolters Kluwer Kft.): Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez

Elek Balázs: A tanú befolyásolása a büntetőeljárásban, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2007

Gácsi Anett Erzsébet: A bizonyítás (In.: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárás büntetőjog Statikus Rész), Iurisperitus Bt., Szeged, 2013

Földesi Tamás: A magyar büntetőeljárás törvény (1998.évi XIX.tv.) etikája, Magyar Jog, 2013/8.szám 479-485.o.

Gácsi Anett: A tanú mentességi jogára való figyelmeztetés, mint (új?) szabály a magyar büntetőeljárásban, Magyar Jog, 2013/6.szám 348-356.o.

Gácsi Anett Erzsébet: A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016

Gellér Balázs József: Legalitás a vádpadon, Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2013

Erdei Árpád - Hack Péter –Holé Katalin – Király Eszter –Koósné Mohácsi Barbara: Büntetőeljárás jog II., Elte Eötvös Kiadó (Szerk: Hack Péter) Budapest, 2015

Háger Tamás: Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben (A hozzátartozói viszonytal és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok) Magyar Jog, 2014/7-8.szám 425-432.o.

Herke Csongor – Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba: A büntető eljárásjog elmélete Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012

Nagy Lajos: A tanúbizonyítás a büntetőperben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966

Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010

Pelyák János: Gondolatok a gondatlanságból elkövetett hamis tanúzás vétségével kapcsolatban, Ügyészek Lapja 2018/2. szám 5-12.o.

Kiss Barnabás: Jogforrási rendszer (In.: Trócsányi László – Schanda Balázs: Bevezetés az alkotmányjogba I.) , AKAPRINT Nyomda, Budapest, 2011

Varró Krisztián: A megalapozott gyanú közlésének időpontja és az ezzel kapcsolatos dilemmák, Ügyészek Lapja 2008/1. szám 13-20.o.

Kovács Gyula: A tanú kihallgatásának egyes kérdései (<https://doksi.hu/get.php?lid=20697>) feltöltés dátuma: 2015. március 07. letöltés dátuma: 2018. október 08.

Czikajló Ádám: A tanú vallomástételének akadályai (<https://jogaszvilag.hu/szakma/a-tanu-vallomastetelenek-akadalyai/>) feltöltés dátuma: 2016. május 19. letöltés dátuma: 2018. október 8.

1. számú melléklet

Oldal	Kérdés	Mire elég?	Szükségesség a megalapozott gyanúhoz
Tárgy	Mi?	Eljárás kezdete: tény, történés, bűncselekmény gyanú	Nélkülözhetetlen
Tényállás	Hol?	Járulékos: körülmény, ami lehet minősítő körülmény	Nélkülözhető
	Mikor?	Járulékos: körülmény, ami lehet minősítő körülmény	Nélkülözhető
	Hogyan?	Járulékos: elkövetési magatartás, lehet minősítő körülmény	Nélkülözhető
Alany	Ki?	Megállapítandó	Nélkülözhetetlen
	Kivel?	Megállapítandó	Nélkülözhetetlen ¹²⁰
Motívum	Miért?	Indíték: ritkán jelenik meg a Btk.-ban	Többnyire nélkülözhető

¹²⁰ Álláspontom szerint a sértett/passzív alany kilétének megállapítása nem minden esetben nélkülözhetetlen a megalapozott gyanú közléséhez. Gondoljunk csak egy csoportos garázdaságra!